१श्रीगणेशाय नमः ॥ प्रियः पतिसमासन्ना. गणेन्द्रवर्णितं कथं । कर्णोन्दुवाननासमा. वासुदेवमथाब्रवीत् ॥

ऋषा॥ त्रिकनन्दनास्मि. सकलंजीवितं मम । न जन्मनि नित्यो नीत्व. मत्तोमोक्षिनमीम मा॥ योगीशे

१ शाकुन्तलाम्. जनयामास यद्वत्ववभ्रमातगर्भे मकुत्राण॰ वत्सकार्यं वत्सक ॥ यस्मात् य्यादि

कृष्णस्य. कन्यहृदय ममनित्र ॥ ह्यंथाक्तविधि नासमाकृ. नावदायस्म मर्यतन ॥ यद्दाज्ञांमदि.

ज्ञानकि. भूमिसंस्थानजन्मदव ॥ मायैकत्वद्रुमान्कृ. मम मित्रमिसान्तुनं. ॥ येनाख्याधिपम्न खड्गं. श्रीवसन्तनि

वसुका । श्रुता॰ हं प्रसूसिस्मामि किं वित्तां मधुसूदन ॥ यदिदं मन्त्रियकव॰ कथयस्वाप्रविस्तरः । प्रत्यागतवसन

श्राद्धं. कृष्ण ॥ माकृमनात्मनः ॥ यथाकर्त्तव्यं त्वयादेव विधूकात्मानं नकदिदिदिव्रु ॥ ॥सूत उवाच ॥ इति

प्रियावचः॥ कृत्वा. स्मृत्वा स्वसगन्धप्रज ॥ मन्याक वकवदंकला. गमनकन्यगवास्कल्पं । त्रिमिश्रानुबं

शार्ङ्गे. सप्तिलासप्रिसान्नि नः॥ द्ददन्यमन्यामाम न्नु. आवावजगणान्यमिश॥ मत्त्रीतिपविलासार्थं वं

सत्यान्तर्किमाकृतम्॥ ॥श्रीकृष्ण उवाच ॥ नमस्तेऽस्तु प्रियतमा. कास्त्विदं विनिमस्त्रित । आत्मगर्भस्त्रीसकन्यातो दि

यत्प्राणसमास्मि ॥ त्वदर्थं देववाऽजन विघ्नाधोदेवतं सह । व्यायव्रार्थिनं कान्त शृणु यत्त्व मदवचनं [illegible]
मथवाकार्यं मयथ्य मपियन्युन ॥ ४ ॥ तत्कथामिक थं प्रश्नं कथयामि न तु प्रिय ॥ यद्वत्स्वसर्वं कथय
२ यत्कमनमसिवर्त्तन ॥ ॥ सत्योवाच ॥ दानं व्रतं तपो वापि । किं तु पूर्वं कृतं मया । येनाहं मर्त्यजा मर्त्या
गावानीगारवं किल । गवागार्द्धकवानित्यं । गवृता पतिगामिनी । ॐ त्वादिदेवतावास । गमनं च त्वया
सह । सुतश्रीप्रद्युम्नस्कामि । किं कृतं तु मया पुरा ॥ स्वाकथ्य वर्किणीला । कावार्द कस्य कन्यका ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवा

च ॥ शृणुष्व कमलाकान्त यथा वृत्तं पूर्वजन्मनि । पुण्यं व्रतं कृतवती । तत्सर्वं कथयामि ते । आसीत् कृतयुगस्यान्ते मा
यापुर्यां द्विजोत्तमः ॥ आत्रेयो देवशर्मेति । वेदवेदाङ्गपारगः ॥ आतिथ्योऽग्निशुश्रूषी । सौरव्रतपरायणः ॥ सूर्यमाराधयन्नित्यं साक्षात्सूर्य इवापरः ॥ तस्यातिवयसस्त्वासी । नाम्ना गुणवती सुता । अ
पुत्रः स शिष्याय चन्द्रनाम्ने ददौ सुतां । तं च पुत्रमिवामन्यत् स च तं पितृवद्वशी ॥ तौ कदाचिद्वनं यातौ
कुशेध्माहरणार्थिनौ । हिमाद्रिपादजं वनं । विचेरतुस्ततस्ततः ॥ ४ ॥ तावद्राक्षसमायान्तं । मायाशमन्यप्रपश्यतां ॥

भयविह्वलसर्वाङ्गा. वसमर्थौ पलायितुं ॥ निहतौ रक्षसा तेन. कृतान्तसमरूपिणा । तौ तत्क्षेत्रप्रभावेन. धर्मशील
तयापि च ॥ वैकुण्ठभवनं नीतौ. मद्गणैर्मम पार्षदैः ॥ यावज्जीवकृतं ताभ्यां सूर्यपूजादिकं तथा
३ ज्ञानार्हकर्म्मणा ताभ्यां सुप्रीता सर्वं किल । शैवा श्च सौरा गाणेशा. वैष्णवाः शक्तिपूजकाः ॥ मामेव प्राप्नु
वन्ति हि. वर्षापः सागरं यथा । एकोऽहं पञ्चधा जातः क्रीडया नामभिः किल । देवदत्तो यथा कश्चित्. पु
त्राद्याह्वाननामभिः ॥ ॥श्रीकृष्ण उवाच॥ ततस्तौ मद्भवनाधिवासिनौ. विमानयानौ रविवर्चसावुभौ । मत्तुल्यरू

पौ मम सन्निधानगौ. दिव्याङ्गनाचन्दनभोगिनौ तौ ॥ इति श्रीपद्मपुराणे कृष्णसत्यभामासंवादे कार्त्तिकमाहात्म्ये
प्रथमोऽध्यायः ॥ ॥श्रीकृष्ण उवाच ॥ ततस्तु गुणवती श्रुत्वा राक्षसा निहतावुभौ । पितृभर्तृवधं दुः
खार्त्ता करुणं पर्यदेवयत् ॥ ॥गुणवत्युवाच ॥ हा नाथ हा पितः क्वासि. गच्छथः क्व मया विना । बा
लाहं किं करोम्यद्य अनाथा भवता विना ॥ को नु मां मानिनीं गेहे. भोजनाच्छादनादिभिः । पुष्णा
ति कामतः स्नेहात्. यातयक्षोऽस्मि दुःखिनी ॥ गवर्णं कीर्त्तयाम्यद्य. कामदः खं प्रमार्जयन् ॥ कथयास्यामि वृणक्मि

किंकरोमियथाकृत्यं । विधाताकारदनास्माय, कथंजीवामिवालिशा ॥ ॥श्रीकृष्णउवाच ॥ एवंबहुविलप्याथ
कुर्वतीबहुशोकुर्वा । यथानष्टमौविकला, व स्कंवानदनायथा ॥ विवादाग्रस्तसानूपा, वि
४ लप्यकरुणंवक्त्रं । निमग्नादुःखजलधौ, गो कार्त्तिकसमवर्त्तत ॥ साष्टाङ्गप्रणिपत्यस्तुर्वा, न्वि
श्रीयणुद्धकर्मकृत् । गत्वाश्रुकृष्णयथाशक्ति, या वलोक्यवसाक्रियाः ॥ तस्मिन्नवपूर्ववक्त्रं, वास
पुस्तनिजीवनां । विष्णुभक्तिवनागाका, समस्तौवादिमन्यवा ॥ ब्रगदृपक्ष्यासम्य, गाजन्मनवणाकृपुं । ग

कादशीव्रतंसम्य, श्रवणंकार्त्तिकस्य च ॥ एतद्व्रतद्वयंकाक्ष, समानीवप्रियकरं ॥ भुक्तिमुक्तिप्रदंसम्य, कृत
संयक्तियायकं ॥ कार्त्तिकमासिस्थानिल, तुला संस्कृदिवाकर । प्रातःस्नास्यन्तिये मर्त्या, महापा
तकिनाःपिव ॥ स्नानंजागरणंदीपं, तुलसी वनपालनं । कार्त्तिकश्रप्रकुर्वन्ति, नरायाविष्णु
मूर्त्तयः ॥ सम्मार्जनंविष्णुगृह, स्वस्तिकादिनि वदनंविष्णुः पूजाश्चयकुर्यु, नरावाविष्णुमूर्त्त
यः ॥ कुर्वदिनत्रयमपि, कार्त्तिकस्यप्रकुर्वत । देवानामपिवन्द्याः पूज्याः जन्मनः हतः ॥ कृत्कृतवर्म्मी

सम्यक् प्रयत्नप्रणिनीयता ॥ स्नातुं गंगां गताकाङ्क्ष कथञ्चित्स्तनकेऽक्षता । यावत्तूलाद्भवगता कस्यश्चीगीत
पीडिता ॥ निर्विघ्नः पथिकस्य तक्षणात्यव्यसा नसा । कदाचित्खलु आनामा दुर्गाङ्गदवपीडिता ॥
३ मावस्माविकलायस्य द्विमानायानसम्बवागुग स्वत्रक्रुगदापस्य हस्तैवानन्दसम्बवागु ॥ विष्णु
पथम्हेः सम्यक् वैनतयपवर्जाक्किनी । आपाहृयत्नु विमानेना मद्यथा गणसविनां ॥ वामदेवाश्रमा
नीताः वैकुण्ठसदृणानयनु । अथसागद्विमानस्थ हलद्गिरिशिखायसा ॥ कार्त्तिकव्रतपुण्येन सम्मानित्यगता

स्तवम् ॥ अथ ब्रह्मादिदेवानां यथाप्रार्थनयाज्ञया । आगताः देवगणाः सर्वे आगतास्ते विमयासह ॥ एतद्दिया
देवाः सर्वे मङ्गलाश्रवगामिनि । विमानदेव गन्धर्वाः त्सराजितद्धिधास्तयं ॥ यश्चन्द्रनामासा
कृत त्वं सा गुणवतीगुणा । कार्त्तिकस्नानपुण्ये न वङ्कमन्त्रीमितापिनी ॥ समदाचित्वया पूर्वं तु
तुलसीवाटिकाकृता । तस्मादयं कल्पतरूपया कृणनम गुरुः ॥ कार्त्तिकदीपदानस्य वयायत्न
कर्मणूता ॥ वद्धदलगदसंस्कृयं तस्माल्लक्ष्मीस्त्रिवाकथम् ॥ यज्ञव्रतादिकं सर्वं विष्णुवरदं पूर्णं ॥ निवदिनव

भीतस्था त्वमाराध्यात्वमागता ॥ आजन्मभवनाच्चूर्ध्वं यत्कार्त्तिकव्रतं कृतं । कदाचिदपि तन्नत्वं मद्दियागं नया
स्यसि ॥ एवं यत्कार्त्तिकमासि नचाव्रतपरायणा ॥ तस्मात्त्रिलक्षगमास्मःशपि श्रीनिर्दोस्वयथा मम ॥ य
३ कृयान्व्रततपः कादिनोभानवाः खलु । कार्त्तिकव्रतपूण्यस्य नाह्वव्रक्तिकलामपि ॥ ०॥ त्त्
निशम्य तु वचोभिमनस्कदानीं प्राक्तन्मपूण्यकवचेकवजागरूपा । विष्णु विष्णु त्रिभुवनैकनि
दानकृतं चर्द्धं प्रणम्य वचनैर्निजगाद सत्या ॥ ०॥ इति श्रीपद्मपुराणे कार्त्तिकमाहात्म्ये कृष्णसत्यभामासम्वादे द्वि

तीयोऽध्यायः ॥ ॥ सत्यभामोवाच ॥ सर्व्वेऽपि कालावयवाः कृतकालस्य रूपिणः । समानास्तु कथं नाथः
मासानां कार्त्तिकोऽधिकः ॥ एकादशी तिथीनां च मासानां कार्त्तिकः प्रियः । कथं देवपदवचन, काव
णं किञ्चित् कथ्यतां ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ साधु पृष्टं त्वया कान्ते शृणुष्वैकाग्रमानसा । पृथोर्वैन्य
स्य सम्वादं, सहर्षेर्नारदस्य च ॥ एवमेव पुरा पृष्टा, नारदः पृथुना सुदा । उवाच कार्त्तिक
स्य सर्वं, कारणं सर्वविन्मुनिः ॥ ॥ श्रीनारद उवाच ॥ शंखनामा सुरः पूर्वं, समुद्रस्यात्मजः । त्रिलोकी

सथन ४ गङ्गा. महावलयवाक्रमः॥ जिह्वाध्वन्विवाहस्य. स्वर्ण्णाकाशमहासुरः॥ इन्द्रादिलोकपालाना. म
धिकार्यं कृपादवनू॥ गरुडादथगन्धर्वा ४ स्व ल्कद्रिसुरांगनाः॥ व्यवसद्दृद्रवर्णानि. सावधानाः
१ सवासवा ४॥ सर्वस्त्रास्त्रिसुहृद्दुर्गं संस्थितास्त्रिद गायया। नद्दस्थानावद्दवृक्ष. नदादेव्याविद्यानय
नू॥ हृनाभिकावास्त्रिदगा. सयायघपिनिर्ज्जिताः ।वद्धकवलयूकास्त्रु. कवणीर्यंसयात्रकिं॥ अथ
कूर्म्मसयादवा. वद्दसक्रवलाग्निताः॥ नाकविध्वगग ४ सर्व्व वलदीनारुवक्ति वै॥ इति सहनादेव्या. विष्णु

मालस्थनिद्रितं। सयलाकाजर्व्वास्तु. दवानांसस्थयं स्तुव ४॥ नीलास्त्रुगनन्दवदा. स्कन्दयान्लनिवाक्रमम्। गा
यन्निविविधस्तुर्यङ्क. मन्त्रवीजसमन्विता॥ गान्धा र्व्वमानं ४ गीवापि. समूद्रान्कवगोत्रमम्। नदद
र्भमद्वादेव्य ४ कस्यिदकवसंस्थितान्॥ अथ व्रु ष्मासुरैः सार्द्धं विष्णुगवणमन्वियाम्। स्तुआयकः
घणान्दस्थ. वैकुण्ठस्थवन्दनगताः॥ गग्रगस्थप्रथाध य. नीलवाद्यादिकाः क्रिया ४ चक्रर्द्देवास्कथागन्ध. दु
यन्दीयान्नक्रम्मेक ४॥ अथप्रवृद्धास्नगवा. स्कन्दक्रियविनाशित ४। ददर्गोगे ४ स्वर्वेन्द्रत्र. सदस्त्राकेसमयूनि ४॥ उ

यचार्चैःशातमक्तिःसम्पूज्यत्रिदशाङ्कया॥ दण्डवत्प्रणिपातेन्मो नानुवाचाथमाधव॥ ॥विष्णुरुवाच॥ यवः
क्षाद्यैस्तवगणा। गीतवाद्यादिमङ्गलैः॥ मनःशिल शिलाक्कामात्। सर्वानर्वदयामिव॥ श्रीमस्यगुड्डि
८ काद्यश्चा। यावद्भूषामिनीरुवरू। निशागुग्गलेन भक्तु। गीतवाद्यादिमङ्गलान्॥ कर्पूरनिर्मलमस्ता
रुवक्किर्यसथाक्रमं। गमन्धीनिजवानिलं। मसा निर्भ्रत्रजन्किदि॥ पाद्यार्घ्याचमनीयाद्यैः। यैरुवक्किस्त्र
याक्रमं। नदन्तुमन्त्रुणगन्मा। क्लार्मधासूत्रकारणः॥ वस्त्राःगन्धाक्षताः सर्व। निर्मुक्तन्दकसंक्षिताः॥ नानानवान्न

कंदवा। रुत्वाभागवनन्दनं॥ अथयत्नमिवदास्तु। मक्तवीजसमन्विता॥ प्रत्यहं कार्त्तिकमासि। विप्रमन्यागुस
र्वदा॥ मत्स्यरूपाद्रुमपित्र। रुवामिजलमध्यगः॥ । रुवक्ताः यिमयासार्द्धं। नायात्तु समुनीश्वरा॥
कालस्मिन्प्रवकुर्वन्ति। प्रातःस्नानं यथाक्रमात्॥ तमर्व्वयक्षावरुथैः सुस्नाताः स्युर्व्विमगयः॥ एवा
दशीव्रतं सम्यक्। कुर्वन्ति मनुजाः सदा॥ गदधाक त्वयागत्र। डाप्यामहवनं सदा। विघ्नआवदर्ण
गवां गथाकार्यम्मम त्वया॥ दयात्वयावधवतुण। पुत्रपौत्रादिसन्तति॥ धनवृद्धिर्ध्वनाप्यत। त्वयाकार्योमः

माकुर्या ॥ ममतुष्टिप्रदंमासं जीवन्मुक्ताभविष्यथ ॥ आजन्ममरणाद्येन तन्ममतद्गतात्मनः ॥ यथोक्तविधि
नासम्यक् कृ मासमेतत्कृतंमपि । एकादश्यांयतः स्थाणुः भवेद्धि ॥ प्रमित्याविधि ॥ अमत्येषाविधिर्माः
१ न्यासार्णवश्रीमिदामम ॥ व्रतद्वयंसम्यगिदं न चैतत्कर्मं मानिव्यक्तमनतथान्यदस्ति । यानानिनि
र्थानियर्थासियल्ला ॥ सर्वाक्रियान्मयसदासुव । कमा ॥ ॥ इति श्रीपद्मपुराणे कार्त्तिकमाहात्म्ये
तृतीयोध्यायः ॥ ॥ नारद उवाच ॥ इत्युक्त्वाभगवान्विष्णुः ॥ गरुडस्थितस्तुल्यरूपधृक् । स्वास्थयानाज्जलोधिं वा
श्रिनःकस्यपस्यच ॥ सत्वंकमंत्रुमोक्षित्यं कृपयाक्षिप्तवान्मुनिः ॥ नारदस्सनसमोनघ तनः ॥ कृष्णनस्यगथम ॥ ततोपि
नममोनाव कामार्थप्रायपयस्सन ॥ तदेवसमागवाक्षि प्त । स्कन्दमापिविवर्द्धन ॥ ततावधीत्सगंगेर्व विष्णुस्य
स्मृत्वारूपधृक् । अथतंवकथव्हला वदनीवनमाग मम । मग्नाज्ञयमयीसवा त्रिपमाल्लायपयद्धितु ॥ ॥
॥ श्रीविष्णुरुवाच ॥ जलात्कर्वविगोल्लक्ष्म्यु पूर्यवदान्त्र मार्गेन ॥ आनयर्धत्वविनाश्च सयकस्यजलान्कवाः
।नाव प्रयालोतिस्ताम् तवनागणसंपूम ॥ ॥ श्रीनारद उवाच ॥ ततस्के ॥ सर्वेमुनिनि, कृयावलसमन्विते ॥ तद्वाः

[illegible] वर्जयेत् [illegible] [illegible] । [illegible]
[illegible] । [illegible] ॥ [illegible] [illegible] ।
१० [illegible] ॥ अथ [illegible] [illegible] ॥ [illegible]
[illegible] ॥ [illegible] [illegible] । ॥ [illegible] ॥ [illegible]
[illegible] । [illegible] ॥ [illegible] । [illegible] । [illegible]

[illegible] ॥ [illegible] पृथिवीं पुण्यवर्द्धनं । शुक्लपक्षे [illegible]
[illegible] । [illegible] । [illegible] [illegible] । [illegible]
[illegible] ॥ समाप्य [illegible] [illegible] । [illegible]
[illegible] ॥ [illegible] । [illegible] [illegible] । कालिन्द्यां [illegible] ॥ [illegible]
[illegible] । तीर्थयात्रा [illegible] तीर्थ [illegible] ॥ दानं व्रतं यथाकामं । [illegible]

त्रिम्रा॥ अनन्तकरनदाः सत्व सत्वान्नि यागना॥ मदा॥ त्वक रुक्यादि पापानि सकअन्याङ्ग मान्यपि। दर्गनादस्यनी
थेस्य विनाशयाङ्किनञ्जनाम्॥ ज्ञकस्यार्गनथावीवा ॥ कूर्चङ्किमसमनिश्चो। ज्ञकस्तृत्वाविगल्लाब सपूनर्ज
१ ठितमनया॥ पिहुनृष्टिस्थयथार्क्षं कूर्वज्ञमसमात्र नश्चनसीपिफनगना॥ सर्व याङ्किननम्भनाकनाः न
कालाः व्याघ्रमजाप्तुण्यः कलदमुसदावृन्नाण॥ सु र्थमिकवागल्लागः सायिनीयायवनागलम॥ संकुरुः
पत्नीसाय भाग॥ भार्यवकूर्वमाथकर्गनाद्धवयापानि याङ्किसर्वाघ्नथामन॥ मनाकर्वं सनीयर्व मातुपर्व ॥
५१

नसाप। कर्णोजलाम्बुदंस्नाने सर्वाधमकवगोनवी॥ प्युशं नूनी यवा॥ सर्व पुनुसंवनवः मित्र॥ ब्रजवीवनमः यः न
सदासिभामिसर्वगः॥ सुनाशुदणादितर्थं स्क यमावाप्युनज्जलं। नरमद्विवमेकन सवाङ्कः स्रा
प्यातसदा॥ स्नानस्थदर्गनं नस्या थकर्वङ्किनवा कनाः॥ जीवनचका॥ सदानव यार्थं सेमाश्वनिवनि
॥ ॥सूमडवाय॥ एवंदवान्धवदव स्कन्दका नवनाकलानगान्मव शा॥ दवा॥ सर्वः पर्णाकस्
अभिसृ तेमर्गणंनपायपिलाद्रयम्॥ नाथाभिनींयः शृणुयान्नवाकमा यः प्रावपैदापिविपृडवना॥ सनीथवार्ज

वदरीवनं च द्व्वा फलं परममवाप्नुयात् ॥ इति श्रीपद्मपुराणे कार्त्तिकमाहात्म्ये चतुर्थोऽध्यायः ॥ ॥श्रीपृथुरुवाच ॥
च ॥ मत्कृतं त्वया प्रोक्तं पुनः कार्त्तिकमाघयोः ॥ तयोः स्नानविधिं सम्यक् द्विसमानपि नावद ॥ उद्यापनं
१२ विधिं चैव यथावद्वक्तुमर्हसि ॥ ॥श्रीनारद उवाच ॥ त्वं विष्णोरंशसंजातो न किंचिदविदितं तव । तथापि
वदतः सम्यक् सावधानं शृणु नृपज । आश्विनस्य तु मासस्य या शुक्लैकादशी भवेत् ॥ कार्त्तिकव्रतनियमं
मं तस्यां कुर्यादतन्द्रितः ॥ यामिन्यास्तुर्यशेषायां समुत्तिष्ठेज्जलपात्रभृत् । नैर्ऋत्यां ग्रामतो गत्वा घटिकाद्वयकाजनः ॥ दिवा

संध्यास्यकर्णस्थ उपवीतमुदङ्मुखः ॥ अन्तर्धाय तृणैर्भूमिं शिरः प्रावृत्य वाससा ॥ वक्त्रं नियम्य यत्नेन ष्ठीवनोच्छ्वास
वर्जितः ॥ कुर्यान्मूत्रपुरीषे च रात्रौ च दक्षिणामुखः । गृहीतशिश्नश्चोत्थाय गृहीत्वा तु विमृत्तिकाः ॥ गन्धले
पक्षयकरं शौचं कुर्यादतन्द्रितः ॥ एकालिङ्गे पयः शुद्धे त्रिवामदग्वाकृयाः ॥ द्विः सप्तपादयोः ॥ उ
भ गृहीतां शौचमुच्यते ॥ एतद्दिवा शौचमुक्तं रा(?)त्रौ चार्धं वनस्थयाः ॥ यतस्थ... ऽध्वनि नदर्द्धं शौच
मातुरे ॥ नदर्द्धं बुद्धिमान्कुर्यात् स्त्रीशूद्राणां तदर्द्धकं । शौचकर्मविहीनस्य सकलानि निष्फलाः क्रियाः ॥ मुखशुद्धिविहीनस्य

नमस्कारःकृतवान्स्मृतः ॥ दन्तजिह्वाविशुद्धिश्च ततः कुर्याद्दिनत्रयम् ॥ आयुर्बलं यशोवर्चः प्रजापशुवसूनि च । ब्रह्म
प्रज्ञाञ्च मेधाञ्च त्वं नो देहि वनस्पते ॥ ॐ मंमक्रम मूत्रार्य द्वादशाङ्गुलकं उक्तं । समिधादीर्घहस्ता च्छ
१२ यावनायाधणो विना ॥ प्रतिपद्दर्शनवमी षष्ठीषर्क्के छिन्नविना । चन्द्रसूर्योपरागेच नकुर्याद्दन्तधावः
नं । कण्टकीक्षीरकार्पासी निर्गुण्डी ब्रह्मवृक्षकाः । वटवृक्षविगन्धाश्च वर्ज्जयेद्दन्तधावनं ॥ ततो विष्णुः
शिवश्चापि गृहंगत्वा प्रयत्नधीः ॥ नत्वयष्यसनाम्बुलान् इकीनाम्नाकृतदन्ते ॥ ततो वस्त्राद्याद्यादीनुपचारान्पृथक्

पृथक् ॥ नमस्कृत्वा पुनर्नत्वा कुर्याद्गीतादिमङ्गलान् । तालवंशमृदङ्गादि ध्वनियुक्तान्मनोरमान् ॥ पूर्वे वेदैः सगाय
श्रुतौ गायनानादिवाद्ययन् । देवालयगायन यथाऽयनस्कविष्णुसूक्तयः ॥ तथाऽपि यक्षदानानि
कृतानि च जगद्गुरौ । तृप्तिर्दानैः कलौ यस्मा कृः कृपादानं प्रशस्यते ॥ नाहं वसामि वैकुण्ठे योगिनां
हृदये न वै । मद्भक्ता यत्र गायन्ति तत्र तिष्ठामि नारद ॥ ततो पुष्पादिकं गन्धं पुष्पादि क्रियते न वै
। निनवीतियशोध्यानि तथा मञ्चपूजनात् ॥ मत्पुराणकथां श्रुत्वा मद्भक्तानां च गायनं । गत्वाक्षितनवाभूत्वा स्नानम

स्यात्सवर्त्तिकं ॥ कर्त्तव्यं मम सिद्धये । मयापूजसु पार्थिव ॥ विष्णुर्ब्बर्ब्बगदाप्राह । मङ्गल्यं पवित्रामित्रग ॥ शिवीआम्नकणि
विजं मल्लिका गाम्लनीरुद्वे ॥ अर्क्कजैः कल्किकाष्टेघ विष्णुर्न्नार्च्यस्तथा दैवि ॥ जवाकुन्द शिवीवैरघ्न यूथिकाः
१४ मालतीरुद्वे ॥ कनकीमधुपुष्पैश्च नैवार्च्यः गन्धर्वः स्कन्धा ॥ गणेशं तुलसीपत्रै दुर्ग्गां नैव तु दूर्व्वया । मुनिपु
ष्पैस्तथा सूर्यं लक्ष्मीकामान वार्च्चयत् ॥ अन्यान्यानि प्र शस्तानि पुष्पाणि सर्व्वदेवतु । एवं पूजाविधिं कृत्वा देव
देवं क्षमापयत् ॥ मन्त्रहीनं क्रियाहीनं भक्तिहीनं सुरेश्वर । यत्पूजितं मया देव परिपूर्ण्णं तदस्तु मे ॥ नमः प्रदक्षिणं

कृत्वा दण्डवत्प्रणिपत्य च । पुनः क्षमापयद्देवं गायनार्थं समापयत् ॥ विष्णुः शिवस्यापि च पूजनं च कुर्व्वन्ति सर्व्वस्मिन्
कार्त्तिकस्य । निर्माल्यमपायाः सङ्कुर्व्वन्ती अश्य यथाक्रि विष्णुर्म्म वर्त्तमनुष्याः ॥ ॥ कुमिप्रीयधूपञ्चबालकाकि
कमादश्यपश्चमाः ॥ आयः ॥ ॥ प्रीतानाव दण्ड्याः व ॥ नाति ह्यावगिष्ठायां वाप्यां गङ्गाकूलागर्य । सिलग
ग्रामयात्रा पूर्ण दर्शने स दिनः सूचिता ॥ मानुषः यवागवनत्रामथवर्सगम । क्रमाद्दशप्तुर्णस्नाना की
र्थेन कृत्तं स्मृतं ॥ विष्णुः स्नात्वा नमः कुर्यात् तं कल्पस्वनस्यरु । नीर्थानि देवतादिलः क्रमाद्दर्शनानि दापयत् ॥ नमः क

मलनाशाय नमस्कृतलगायिन। नमस्कृस्तु तुलसीकृष्ण गृहाणार्घ्यं नमोस्तु ते॥ वैकुण्ठे च प्रयागे च तथा वदरिकाश्रमे। य
त्वा विष्णु त्रिविक्रम तथा निर्दिद्यपयद॥ जलादवाम मवल्कु यमा विष्णु त्रिविक्रमेः मैवव सद्दिनः सर्व्वं म्
१३ निवदमस्वान्निमेः॥ कार्त्तिकं दंकाविष्यामि प्रातस्ना नं जनार्द्दन। प्रीत्यर्थं तव देवेश दामोदर मया सह
॥ नित्ये नैमित्तिके कृष्ण कार्त्तिके पापनाशन। गृहा णार्घ्यं मया दत्तं दनुजेन्द्र निसूदन। स्मृत्वा गङ्गा च
थीविष्णुं शिवं सूर्यं जलविगन्तु। नाभिमात्रजलस्थित्वा तुलसीस्नायाद्यथाविधि॥ तिलामलककल्केन तुलसीस्नानसमाचरेत्।

विष्णुः श्रीयमीनां च तुलसीमूलमृन्मया॥ सप्तमीदर्शनवमी द्वितीयादशमीषु च। त्रयोदश्यां च नस्नाया द्वाः
त्रिकलतिलेः मदा॥ आकोकुर्यान्मलस्नानं मन्त्र स्नानं ततः परं। स्त्रीशूद्राणां नवदाके मन्त्रेस्सर्याम
वाणजैः॥ त्रिधा सूद्वकार्य्यार्थं यः पूर्वाल्कः शावनः। मविष्णुः सर्व्वपापघ्नः पुनातु हृदयपावनी
॥ विष्णुवाक्यामनुप्राप्य कार्त्तिकव्रतकारणात्। वक्कलुदवास्सर्व्व मांपुनन्तु सवासवाः॥ वदस्व
न्ताः सवीजास्तु सवल्ल्याः सपल्लवाः कश्यपाद्याश्च मुनयो मांपुनन्तु सदैवताः गंगाद्याः सवितुः सर्व्वा तीर्थानि

लवानवाः॥ समस्तमागवाः सर्व्वे मांपुनन्तुजलाशयः॥ यनित्रमास्त्रदिन्यायाः पक्षाः सिद्धाः सपन्नगाः। ओंसध्या ः
पर्व्वमाश्वाथि मांपुनन्तुग्रिलोकजाः॥ एभिः स्नात्वा ः तुलसीमन्त्रैः देस्कन्यस्कपवित्रकः। दवर्षिमानवपित्त
१६ न्कर्प्पयच्च यथाविधि॥ यावकः कार्त्तिकमासि व र्ह्न्कपित्तनर्पेत्। तिलास्तर्ल्खकाद्यानि पितवः
स्वर्गवासिनः॥ ततोजलाद्विनिःक्रम्य शुचिवस्त्रा वृताव्रती। यागकालादिमर्व्वकर्म्म समाप्यार्घदविपु
नः॥ तीर्थाद्धिकवार्म्मस्मृत्य पुनवर्पाम्त्वदापयथ॥ गन्धपुष्पफलैर्युक्ता कुर्क्कानदयवमानसः॥ व्रतिनः कार्त्तिकमा

सि स्नानस्यविधिवन्मम। गृहाणार्घ्यंमयादत्तं बाधयासहिताहव॥ नमस्तेब्राह्मणादत्ता शाऊपद्ददयावगात्रु। प
ञ्चेः पूर्व्वेः समास्तूले श्रुणमव्वपूनः पूनः। तीर्थ निदक्षिणपाद धवास्तन्सुखमाप्रिमाः॥ सर्व्वाङ्गस्वा:
ग्निताद्वाः पूजितास्तनदर्व्वया। अथकर्तुपिणाः विष्णुः स्वरूपंब्राह्मणास्तुवि॥ नावमन्यानविशाध्या ः
कदाविकुलमिहना। ततोविष्णुप्रियादेवी तुल शीमर्च्चयद्बुमी॥ प्रदक्षिणंनमस्कारा कुर्यादकाग्रम
नसः॥ वद्वेहिर्निर्मितापूर्व्व मर्च्चितासिसुनीश्वरैः॥ नमोनमस्तुतुलसि पापंहरदवविप्रिय। ततोविष्णुकथांश्रुत्वा योवाणी

च्छिवमानस ४॥ब्राह्मणं नं मुनिं विप्रं पूजयद्भक्तिमान्व्रती। एवं सर्वविधिं सम्यक् पूर्वोक्तं भक्तिमान्व्रत ५॥कार्त्तिके स्नानम
मं नारायणं समालाकमाण॥ ॥श्रीनारद उवाच॥बा गायद्यानकनाशकृद्यथं सद्भिर्दर्पणवनादिना
११ थर्कं मकरबिन्दाननरु कार्त्तिकव्रतम्। द्विष्ठ प्रे: याद्यद्विप्राज्ञिकूमनं॥ ॥इतिश्रीपद्मपुराणे
कार्त्तिकमाहात्म्ये अष्टा:ध्याय ४॥ ॥श्रीनारद उवाच। कार्त्तिकव्रतिनोपुंसां नियमाश्चप्रकीर्त्तिता
४।नानङ्गणह महाबाहो कथ्यमानास्समासत ४॥सर्वामिषाणि मांसनि क्षौद्रं सौवीरकं तथा॥राजिकामाषकंचापि मे

वाश्याः कार्त्तिकव्रती। द्विदलं तिलतैलंश्च तथान्नं गात्रदूषितं॥ भावदूषं शब्ददुष्टं वर्ज्जयत्कार्त्तिकव्रती। देवत्वनाद्वि
जातिश्च शुद्र गोत्रनिन्नीन तथा॥स्त्रीबालमरुतानि: न्ना: वर्ज्जयत्कार्त्तिकव्रती। ग्राम्यश्च मासि यर्थेपर्युषितं
लेडम्नीवसामिषं॥धान्यसत्वविकाश्चराजा पूर्वं यर्पूसिनकथा। गोक्षागीमहिषीदुग्धा दन्यद्दुग्धा
द्विजाभिषं॥द्विजक्रीतारसा ४ सर्व लवणं भूमि जं तथा। ताम्रपात्रस्थितं गव्यं जलंपल्वलसंस्थितं
॥आत्मार्थंपाचितंश्चान्नं मामिषंपंचकं वदेत् ॥ब्रह्मचर्यमधः शय्या पत्रावल्याञ्च भोजनं॥ चतुर्थकाले भुक्तिश्च

कुर्य्यादेवं समाव्रती॥ नवकस्य चतुर्द्दश्यां तैलाभ्यङ्गं तु कारयेत्। अन्यत्र कार्त्तिकस्नायी तैलाभ्यङ्गं विवर्जयेत्॥ प
लाण्डुं लशुनं माषं कुशाकं टंकनं तथा। नीलिका मूलकं शिग्रुं वर्ज्जयेत्कार्त्तिकव्रती॥ अलावूं वापि हः
१८ कार्कं कूष्माण्डं हस्तिफलं। श्लेष्मान्तकं कपित्थं च वर्ज्जयेत् वैष्णवव्रती॥ व्रजस्थलामज्जं मूलं च यतिपात्रा
यकैस्तथा। द्विजविद्धं वाक्ये च नवदग्धं सर्व्वदाव मी॥ एतद्दृष्टं च काञ्जि च सूतकाद्यं च पक्वं च। द्वि॰
पाचितं यद्रव्यान्नं नैवाद्यात् वैष्णवव्रती॥ एतानि वर्ज्जयेन्नित्यं व्रती सर्व्वत्र सर्व्वपि। हस्तकाद्यं वापि द्वर्वीन स्वणकाविंधु

स्पृश्य॥ क्रमाद्वर्ज्ज्यलिख्यौ॥ कूष्माण्डं हस्तिफलं २ मधूली ३ मूलकं ४ तथा॥ श्रीफलं च ५ कलिंगं च ६ फलं धात्रीरवं त
था ७॥ नालिकेल ८ मलावूं च ९ पटोलं १० वदरीफ लं ११॥ वर्म्मा १२ वृन्ताजिकं १३ वल्ली शाकं च १४ जलज १
कथा १३॥ शाकान्येतानि वर्ज्ज्यानि क्रमात्प्रतिपदाः दिषु। धात्रीफलं रवौ नद्व वर्ज्जयेत्सर्व्वदा गृही॥ यद्या
स्य वर्ज्जयेत्किंचि अद्विष्णुप्रीतये नरः। तत्पुनर्ब्राह्म णेभ्यो दत्वा सम्पत्स्यत्सर्व्वदेववत्ति॥ एवमवहि मापादि कु
र्य्याद्व्रतियमाव्रती॥ हविष्यान्नचरणं कृत्वा [illegible] प्रदापोक्तं तु कारयेत्। यथोक्तकारिणीं दृष्ट्वा कार्त्तिकव्रतिनिन्दर्व॥ यम दू

णाः॥ पलायन्ते गजाः सिंहाद्दिगाद्यथा। एवं विष्णुव्रतं दृष्ट्वा नश्यन्ते यमयाजकाः॥ यस्तु कृत्वा व्रतं सम्यग् वैकुण्ठं कार्त्ति-
कव्रती॥ भुक्तिमुक्तिप्रदानीह यानि कर्म्माणि भूतले। तस्मात्किमानि महद्धि कार्त्तिकव्रतकारिणः॥ दुःखमूर्द्धि
१२ हः हन्तं किञ्चि समानावाक्कर्म्मजं कथा। कार्त्तिकव्रतः दिनं द्दष्ट्वा विलयं यान्ति कल्मषाः॥ कार्त्तिकव्रतिनः
यथा विष्णुवाक्यप्रणोदितः नवकार्त्तिकदर्शकाः च यथा वाजानैकिकवाद्यथा॥ विष्णुव्रतकथानिर्म्मलं
निर्म्मलिसू जितः प्रकृत्यापि गावाह्या नैव भिद्यन्ते नरोत्तमाः॥ कार्त्तिकव्रतिनः पुण्यं यथोक्तव्रतकारिणः॥ न समर्थाः कव

दृष्टं वक्ष्यामीकव्रतुम्भयः॥ विष्णुप्रियं सकलकल्मषनाशनं च सम्यग्यथोक्तधनधान्यसमृद्धिकारि। ऊर्ज्जव्रतं सकलिचन्तं
कुर्वन्नराः॥ किं सत्यमीर्थपथिवीशीलनसवनाय ॥ ॥इति श्रीपद्मपुराणे कार्त्तिकमाहात्म्ये सप्तमोऽ-
ध्यायः॥ ॥श्रीनारायणाय॥ अथोर्ज्जव्रतिनः सम्यगुद्यापनविधिं नृप। सङ्क्षेपात्तं प्रवक्ष्यामि शृणु सावि-
धानं समासतः॥ ऊर्ज्जशुक्लचतुर्द्दश्यां कुर्यादुद्यापनं व्रती। व्रतसम्पूर्णतार्थाय विष्णुप्रीत्यर्थमेव च॥
तुलस्या उपरिष्टात्तु कुर्यान्मण्डपिकां शुभां। समावर्णां चतुर्द्वारां पुष्पचामरशोभितां॥ द्वारेषु द्वारपालांश्च पूजये

न्मनयाँ(न) पृथक् । पुण्यशीलं सुशीलं च जयं विजयमेव च ॥ कुलमीनं लयशोत्तु सर्व्वगास्त्रसंज्ञितं । वसुकिर्त्तिर्व्वलकेशः सम्प्र
क् शोभाढ्य समलंकृतः ॥ तस्याग्रपश्चिमे कलशं पंच वर्त्तमानाश्रितं । महाकलनस्कृगिरं गुर्व्वनगनिर्यायद्य ॥
२० पूजयन् पञ्चवर्णेः शंखचक्रगदाधरं । कोणेषु पीत वसनं पूर्णं जलाधिकन्यया ॥ कूश्वादिनीकपालांश्च म
ण्डपद्मजयभूमी । दाढ्यश्चाँप्रनि वृद्धाशो तयादश्चाँप नः ॥ सूर्येः ॥ दृष्टार्व्विनश्वत्तुर्द्दश्याः तस्मान्मुखस्कंधाविद ॥
तस्यामूयवसरुक्षा शोकः ॥ प्रणतमानसः ॥ पूजयेद्ववदवणः सोवर्ण्णश्रुवेनकृया ॥ उपचारैः ॥ क्षात शङ्खि न्नीनाकल्प

सम्मन्त्रितैः ॥ वाद्यैर्ज्ञानपवर्णं कुर्यात् ज्ञीनवाद्यादिमङ्गलैः ॥ गीतं कृर्व्वन्ति यत्नस्था ज्ञानवचक्रपाणिनः ॥ ज्ञान्मात्कवशगौढ्रुदेहु
नृत्ताः ॥ यायसङ्गयैः ॥ नवाणीज्ञानपविश्रु गीतंन्तू र्ध्वप्रकृर्व्वताः ॥ शोभदर्प्रवदद्भताः समतिलनूपाढ्
नः ॥ गीतनृत्यादिकं कृत्वं न्दर्गयक्षोतुकानिव । पू वनावासूदवस्य वाद्योग्रादविज्ञापय ॥ यः त्रिभूवनि
त्रालि यावैत्रयनिवेश्ववान् । मुखनकृवृनवायं स्व कुलायांश्वदर्णयन् ॥ सार्व्विवनेन्त्रथायस्तु कृवृनतदवि
ज्ञानवं । दिनादिनतन्त्रपुण्यं तीर्थकोटिसमं स्मृतः ॥ ततस्तुयोर्न्कसास्याद्रु सयत्नीकाद्विज्ञानमान् । त्रिशान्तिमानध्येकः

त्वा सुगन्धपुष्पाणि समर्पयेत् ॥ ततो दत्वा च नैवेद्यं ताम्बूलं पूगीसंयुतम् ॥ अर्घ्यं दद्यात्फलैर्युक्तं गन्धपुष्पफलान्वितं ॥ ततस्त
पूजयेद्विप्रान् भोजनाद्यैर्विधानतः । भक्त्या वा मिष्टान्नं शर्कराक्लिन्नपायसम् ॥ ततोऽर्घ्यं दद्याद्देवस्य द
२१ दानानि च पृथक्पृथक् । दक्षिणां च यथाशक्ति प्रद आत्मगुणसमन्वितान् ॥ पुनर्देवं समभ्यर्च्य दद्यात्तुलसीं
तथा । ततो गां कपिलां तस्य पूजयित्वा द्विजोत्तमं ॥ पु वृत्वा धूपदीपाद्यैर्वस्त्रालंकरणादिभिः । सपत्नीक
समभ्यर्च्य गां च विप्राय दापयेत् ॥ पुष्पं तु सामान्यतः प्रसन्नात्किं समो मम ॥ ब्राह्मणेभ्यश्च यत्कार्यं सम्यग्गन्धमथि ।

तत्सर्वं नाशमायातु द्विजायाभ्युः संगतिः ॥ ततो नवथाग्रसकृत्वा सत्तुनित्यं समाश्रया । दत्तात्कवेष्टुवंश्चानं प्राप्तः
याममिदुर्लभं ॥ ऽनिदमाख्यताविप्रा सर्वसिद्ध्यर्थम् । नामाद्यैस्तुववदया दवाप्नोति मा
ततो ॥ नमः सुदृढस्तुवपूनः स्वर्गतुल्यं मनसः कृतः मानुं । कार्तिकव्रतमथयमि विधिवद्विधिः समतः ॥
॥ श्रीनारद उवाच ॥ एवंयः कृतवतमस्य कार्तिक स्यव्रतं नव । श्रियाप्याम सर्वकामाप्ता विष्णुसान्निध्यः
गोरुवन् ॥ सर्वत्रेषु सर्वतीर्थेषु सर्वदानेषु यत्फलं । तत्कोटिगुणितं कुर्यात् सम्यगस्य विधानतः ॥ तस्मात्कार्तिकसमापूजयाकृ

घांवसफलादयः॥ कथयामास वै सम्यक् यदूर्ज्जव्रतमद्भुतं॥ यत्तूर्ज्जव्रतनियमा न्शृणोति भक्त्या यश्चैनं कथयन्ति ये
श्रुत्वाप्य। सोसम्यग्व्रतकं वर्णा कलिलं लभन्ते, श्रवण फलं सर्व्वं कलुषविनाशनं लभन्ते॥ ॥इति श्रीपद्म
२२ पुराणे कार्त्तिकमाहात्म्ये अष्टमोऽध्यायः॥ ॥ ॥श्रीपृथुरुवाच॥ यत्त्वया कथितं ब्रह्मन् व्रतमूर्ज्जस्य वि
स्तरात्। तत्र या तुलसीमूले विष्णोः पूजा त्वयाः शिता॥ तत्राहं प्रष्टुमिच्छामि माहात्म्यं तुलसीभवं। क
थं सा हि प्रियाऽभूत देवदेवस्य शार्ङ्गिणः॥ कथमेषा समुत्पन्ना कस्मिन् स्थाने च नारद। एतद्ब्रूहि विशेषेण सर्व्वज्ञोऽसि मत।

मम॥ ॥नारद उवाच॥ शृणु राजन्नवहितो माहात्म्यं तुलसीभवं। इतिहासं पुरावृत्तं तत्सर्व्वं कथयामि ते॥ पुरा शक्रः
शिवं द्रष्टुं गतः कैलासपर्व्वतं। सर्व्वदेवैः परिवृतो वृत्तश्चाप्सरोगणसंवृतः॥ यावद्गतः शिवगृहं तावत्तत्र सद
ष्टवान्। पुरुषं भीमकर्म्माणं दंष्ट्राननं भीषणं॥ सपृष्टस्तेन कस्त्वं भोः कुतआजगदीश्वरः। एवं पुनः
पुनः पृष्टः स यदा नाविवादय॥ ततः क्रुद्धोऽथ व ज्रपाणिः सं निर्भर्त्स्य वचाब्रवीत्॥ ॥शक्र उवाच॥
रे मया पृष्टमानोऽपि नोत्तरं दत्तवानसि। अतस्त्वां हन्मि वज्रेण कस्त्रातास्ति दुर्मते॥ ॥नारद उवाच॥ शृणु यदी

स१

र्वनमो वज्री वज्रगात्र्यरुनहुर्ं। नमास्यकण्ठे नीलत्व समाद्दर्जीवरुस्मर्गौ ॥ नमो बुद्ध ४ जज्ञालनजसाध्रदलनिव। द
ष्ट्राट्टहास्यनिस्फूर्ज्ज हुमाञ्जलिपुटास्तयात्तु ॥ ३ ॥ रुद्र उ दण्डवज्रभी । सक्तास्कीर्णप्रवक्रम ॥ ॥ हहस्यनिवुवा
२३ य ॥ नमो देवाधिदेवाय अस्वकायकपर्दिने । त्रिपु वज्रायगर्वाय नमो व्यकनिसूदन ॥ विवूपायानिमू
पाय वज्ररूपाय गह्वर । यज्ञविध्वंसकर्त्तव्य यः ज्ञानाकुलपायिन ॥ कालान्तकाय कालाय कालिकालि
धवायव । नमो ब्रह्मणि शिरोदल ब्रह्मर्ण्यीयन मानम ४ ॥ नाथदण्डवाय ॥ एवंस्तुत रुद्र ४ शंभु धिमाणन जगादर । संदुत्व

न

यनज्ञालं शिखाकीदरुनक्रर्मी ॥ ॥ श्रीश्रीश्ववडवाय ॥ वर्वंवयपशाव्रह्म श्रीमसुरानयानव । ३ ॥ रुद्र स्पजीवबानन
जीवनर्ल्वप्रथांव्रज ॥ ॥ हहस्यानिवुवाय ॥ यविष्णुः प्राउसिद्धवर्त्त यादीन्द्र गवणागर्ग । ज्ञानिवम ४ गर्मः
यात्तु ज्ञानानत समरूव ४ ॥ ॥ श्रीश्वडवाय ॥ पू न ४ प्रवणमायामि ज्ञालनसकथंभिवी । एवंस्पञ्चानर्द
दुष्ट यथेन्द्र नैवपीतयनुब । नाथदण्डवाय ॥ ३ ॥ प्र ज्ञानगकयधृत्वा प्रक्षिपन्तु वणाक्रमि । शायनम्सि धूर्ं
गाया ४ मागवस्यव्रमेगम ॥ नावस्यवालवूपत्व समाक्रमवूयादव । बुदनकस्मगच्छन प्राकम्यद्धवणीमन्द ४ ॥ स्वर्ग

प्रमलनाकान्त स्कन्दनादविदीकृताः॥ श्रुत्वा ब्रह्मायथोक्त किमन्यदिति विस्मितः॥ यावत्समुद्रस्यान्ते गंगालंघिकर्ण

ता॥ दृष्ट्वा ब्रह्माणमायान्तं समुत्थाय कृताञ्जलिः॥ प्रणम्य शिवमाद्यन्तं तस्याग्रे संस्थितः स्वयम्॥ ॥सन

२४ न्दन उवाच॥ शौनकः शिष्यगणाप्यां जानार्थं समस्तु सकः॥ ज्ञानकर्मादिसंज्ञा वा कृतवास्य जगद्गुरोः॥

॥नारद उवाच॥ ॐ स्कन्द नदि या सदा लक्ष्मी गवास्मकः॥ ब्रह्माणमपृच्छत् कथं विषये कः संकर्मणः

कृतः॥ धुन्धनस्कस्य कृतार्थं तथा स्थानमागमकुलं॥ तस्मात्कुलधर्मं श्रुत्वा स्थानानामाकरवत्त्वं॥ अथ नारायणः सर्वगण्ड

कृपावनः॥ श्रुत्वा सर्वस्तुतानां विनाकृतं रविष्यति॥ अनन्तवसमस्त स्कन्देनाकं गसिध्यति॥ ॥नारद उवाच॥

ॐ स्तुत्वा शुक्रमाकृष्य वाग्यतोऽस्य भवयत् मः क्रमविनानाथं ब्रह्माकर्षनमागमत्॥ अथ नदंगता

कृत्वा नयतः सागरकृता॥ कालनमिस्तु मार्त्तण्डो गत्वार्थमयावत॥ कालनमिस्वस्त्वा स्नापस्व

स्कन्दस्तुतां गां गुरुदत्तपूर्विताः॥ सत्याधिपतिप्राप्य सुरदवालयी समासनीन्द्रमन्त्रयवाप्ता॥ ॥

॥ॐ त्रिश्रीयमद्भुतवाणीकार्त्तिकमासाख्यं जालधराख्यानं नवमाध्यायः॥ ॥नारद उवाच॥ यद्वेवैविक्तिनाम्पूर्वं

देवैः पातालसंस्थिताः॥ मथितुं मण्डलं याता, निर्गत्यास्मत्पयाग्रिमाः॥ कदाचिच्छिन्नशिवस्यं दृष्ट्वाबाढं सदेश्मबाहू। पूत्र
स्कन्दार्णवमस्य, शिवसङ्कदकारणं॥ सागरसमुद्र स्य मथनं देवकादिनां नक्षत्रचक्रवर्णचैव देवानां
२३ वयवारुवं॥ सप्तद्वीपाः कम्पमानाः स्वपितुर्मथ नंगता॥ तृणं सग्रसयामास यस्सर्वशक्रसन्निभौ॥
तृणास्त्रियिष्टव्यंगता सूधर्माः प्राविशत्तदा। सर्व्वद ख त्वंभीतास्तु देवतं वाक्यमब्रवीत्॥ ॥यस्मव उवा
च॥ उत्तलप्रवाद्विनतयः सर्व्वदेवमुत्पन्नपूर्वः॥ तृणाः सर्वग्रसितमस्तेन सपदालक्ष्मणं नगर॥ कस्मात्त्वया समधिना मथितः

सागराः वदिणा। नीतानि सर्व्वरत्नानि, तानि शीघ्रं प्रयच्छत॥ ॥नागदण्ड उवाच॥ मुनिद्रत वचः श्रुत्वा विस्मितः स्वदग
क्षियः॥ उपाच संस्मरन्नदं कृपयाच समन्वितः॥ ॥इन्द्र उवाच॥ शृणुद्रुत मयापूर्व्वं मथितः सागरा:
यथा। रुद्रथामद्रुपयरक्षा स्वकृक्षिस्थः॥ कृताकथा ॥ कृत्यः पिसद्विपरूकन वाक्यमादितिजाः॥ पूर्वा। तस्मात्
द्रत्नजातन्तु मयाप्यपहृतं किल॥ शंखाप्यर्वपू: वाप्रवा, नद्विमसागयात्मजः॥ ममानजनमिदनः॥ प्र
पिद्रः॥ सागवादवं। तन्दृक्कं कथयत्वास्य सर्व्वमद्भुतकारणं॥ ॥नागदण्ड उवाच॥ कृत्वं विसर्जितादृत स्कन्दश्रुणागम

द्रव॥ तदिदं वचनं सर्व्वं देव्याय कथयन्त्वया। तं निशम्य महादेव्या आश्चर्यस्तु विनायक॥ उवाच मकथा सुर्व्वं सर्व्वद
वजिगीषया। तदाश्चर्यं तस्य च चन्द्रस्य दिव्य॥ यामालम स्तथा॥ विनिता॥ प्रतियथक्र कादीनां कान्तिगस्तदा।
२७ अथ सूक्ष्मनिसृष्टस्य दैत्याधिपतिकान्ति॥ तदाति पितर्यं देव्या नन्दनाधिष्ठिता॥ स्तवत्। निर्ययुस्तमया
यथा तत्राजीवयदस्त्रिवा॥ दिव्यौषधी॥ समानीयः द्रोणाद्रे॥ स॥ पुन॥ पुन॥ पुनरायेन्ने महावश्यो दया
सुद्धाय दंशिता॥ पुनमायात निसृष्टं दृष्ट्वा देवबलं महत्। ततः ससमरं चक्रे दैत्यदानवसैनया॥ मुगले॥ पविधैर्वा

३ पुनरायत्नमनावली, तत्राजीवयदस्त्रिवा॥ दिव्यौषधी॥ समानीय द्रोणाद्रे॥ स पुन॥ पुन॥ ३

लौर्गैदागह्वि यतस्त्वथे॥ तं ज्ञात्वा समभावन्कं जघ्नुस्तथ्य यतस्वयं॥ तत्क्षणेनाश्च वक्ष्मना वृधिथ्यो घथवर्षिणी॥ यतिनेथ्या
स्यमानेश्च गजाश्चवध्य पाकिकि॥ श्वबाजमवणेस्तु मि॥ संख्याशय टलैविव॥ ततयुद्धसमान्दैत्या कार्न्तः
वस्त्रदानिस्तयत्। विस्मयास्तुतजीविन्या मन्त्रिणः स्यपविद्धक्रि॥ देवानपितृगान्युद्धे पुनयव समुत्थि
तान्। जलन्धर॥ श्राप वशो कार्न्तयं वाक्यमब्रवी त्॥ ॥जलन्धरउवाच॥ मयायुद्धे तदा देवा उत्थि
तस्तु कथं पुन॥ तवेयं जीविनी विद्या नैवान्य तज्जित॥ श्रुत्वा॥ दिव्यौषधी॥ समानीय द्रोणाद्रेगिरी॥ स्तवान्। जीवय
॥शुक्रउवाच॥

स्वयमस्थीयं प्राणाद्रिं त्वमुपाहर ॥ ॥नारद उवाच॥ इत्युक्तः समितेश्वरन्त्रा नीत्वाप्राणात्वलं ततः । प्राक्तिपत्नाग
श्रुपूर्णं पुनर्यागात्समुद्रादुपश्रुत्य तदवाकयान्नृत्य. प्राणाद्रिमगमन्द्रुत ॥ तावद्‌शिवीन्द्रं नन्दनार्णसुरा
२१. र्विन ॥ क्लान्तादैत्याहवं सप्राणं. विमर्णेजयपविद्धत ॥ ग्राणपुत्वाच्चाऊज्ज श्वासाकुलिनविग्रह ॥ ॥गुरुरुवा
च ॥ पलायध्वं महादेवा. नायं ऊर्जुमायन ॥ वृत्रा इसं कधाक्षय ॥ स्नव धेश्रुक्र वाह्निनं ॥ ॥नारद उवा
च ॥ श्रुत्वा तद्वचनं देवा रूपविद्धलितास्कधा । दैत्यन्द्रैर्वध्यमानाश्च पलायन्त दिशो दश । देवान्विद्रावितान्दृष्ट्वा ततः सा

गरनन्दन ॥ शंखमुवीजयपदे ॥ प्रविवेशामरावतीं । प्रविष्टनगरीं दैत्य. देवाः शक्रपुरोगमाः ॥ सुवर्णाद्रिगुहास्त्वाश्च
न्यवसन्कैल्यनायिनाः ॥ ततश्च सर्वसूनावधिकाय ः स्थिन्द्राद्धिकानीं विनिवेशयत्तदा । गुरुस्कान्दिकान्वैस्व
चालयं थक्रूथक्रू स्वयं सुवर्णाद्रिगुहामगात्तत ॥ ॥इति श्रीपद्मपुराणे कार्त्तिकमाहात्म्ये जलन्धरापा
ख्यानं दशमोऽध्यायः ॥ ॥नारद उवाच॥ पुनर्दे संसमायान्त दृष्ट्वा देवा ॥ सर्वासर्वा ॥ रूपप्रकम्पि
तास्सर्व विष्णुं स्तुतुं प्रचक्रमुः ॥ ॥देवा ऊचुः ॥ नमो मत्स्यकूर्मादिनानावतारे सदा रक्षिया. पार्थिद्रक्षे । विश्वा

२८ यादिसर्गस्थितिध्वंसकर्त्रे गदाशंखपद्माविधृक्त्वायनमस्तु ॥ नमो वल्लभायाम्बुवाणांनिद्रकृते भुजङ्गाधियानायपीताम्बरा
य । सत्वादिक्रियायागकर्तृविरूढ. गरुडध्वायन स्मैनमास्मैनमास्तु ॥ नमोदेवसर्गाधिनाथमर्त्यभू ४ त्वा:
वलत्वंसदक्षालयविष्णवे जिष्णवे न । भुजङ्गेशगन ल्यायनाथार्कचन्द्र. दिनेशायनमस्मैनमास्मैनमास्तु ॥
॥ नागपतिरुवाच ॥ संक्षेपनागैर्नाम स्तोत्रमेतत् त्यक्त्वाच ४ । सकृदपि विष्णुसंकष्टे ४ पीत्वामृतकृपयाद
च ४ । कृशोदरवा ४ स्मृतिर्थ्यायाव. कृतंकिंचिदनुजद्विस ४ नागेन्द्रस्मृताशामापक्लि. विश्लेषाविष्णुनामतः ॥ सकृसाक्षायदेवावि ४ कृ

ययाखिन्नमानस ४ अथ बृहद्गरुडं वगालक्ष्मींदेवदेवमब्रवी ० जलन्धरणग्रामा. दन्त्वानंकृद्धनंकृतं ॥ तेजाद्भुतनागसिद्धा
सि युद्धायायवत्वनान्तिम ४ ॥ ॥ श्रीवृक्षिन्युवाच ॥ सू देवदेवजगन्नाथ. सर्वव्यापिन्सर्वदा । तत्कथंममत्रा:
ता. युद्धवध्य ४ कृपानिधे ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ वृ द्धोगसनेवत्वाच वृद्धत्वाद्वचनादपि । श्रीलागवचनैः
वार्यं ममवध्याजलंधर ॥ ॥ नागपतिरुवाच ॥ ॐ स्मृत्वागरुडाधूत ४ गैरवधक्रगदामिसूत्र । विष्णुर्वगाय
मीयार्द्धं यगदत्वास्तुवक्रिन ॥ अथावृणानुजजयायाच्छतामब्रवीत् ॥ तमा ४ वयाविघिवर्लिनादेखा तवम ४ स्वयथाघना ४ ग

गाउलयथाहंह्या नदादैत्यास्तुयीतिमान्। उर्द्धस्य मयनक्राथा कलाविष्णुं समभ्यगात्॥ ततश्च समरं चक्रे पूर्वं विष्णुर्दैत्य
सूर्यार्मदत्॥ आकाशं कूर्वन्नावाले स्कन्धानि चक्रकाः गवत्। विष्णुर्दैत्यस्य बालोघे दुर्दैर्वर्षन् दयान्।
२७ विष्णुदर्शचक्रस्य वाणैर्निकृत मातयत्। ततो दैत्यः समस्यस्य गदायाणिस्वबाद्धिनः॥ आद्यमगवाद्वर्भूत्
यामयामासरूतल। विष्णुर्मर्दां स्वबलेन विष्णुदण्ड कृमत्रिव॥ तावत्सद्यदय विष्णुं जघानहृत्समुष्टिना।
ततस्त्रीवाद्वयस्थेन सूर्य धाममत्रावली। बाहुभिर्मुष्टिभिश्चैव जानुभिर्नाद्यमल्ली॥ एवंतौसुचिरं युद्धं कृत्वाविष्णुः

प्रभावयवान्। उवाच दैत्यवाजानं भयगम्भीरनिःस्वनः॥ ॥श्रीविष्णुरुवाच॥ ववंवरयदैत्येन्द्र प्रीताःस्मितवविक्र
मात्। कृदयमयिनदाञ्चि यत्कमनसिवर्त्तत॥ ॥ जयश्चवउवाच॥ यदिकावुकतुष्टाऽसि ववमनंद
दस्वम। मत्तुगिन्यासदकया मत्तृकसगणोवस॥ ॥नारदउवाच॥ तथेत्युक्त्वासभगवान् सर्वदेवगणे
श्चसदा। जालन्धर्वनामपूर्व मगमद्रमयासदा। उ लभ्यवरश्चदेवानां मथिकावसुदानवान्। स्थापयित्वा
सगणाधी नानयद्रत्नलेवली। देवगन्धर्वसिद्धाया न्यकवाकसमानुसान्॥ स्वपुरनागवाकृत्वा गणासतुवनत्रयी।

एवंजलन्धरः श्रुत्वा देवान्सगणवर्जितः ॥ धर्मेणपालयामास प्रजाःपुत्रानिवौरसान् । नकश्चिद्व्याधितोनैव दुःखि
तोनकृशस्तथा ॥ नदीनाथस्यतनयस्मिं धर्माद्राज्यंप्र शासति ॥ ॥नारदउवाच॥ एवंमहींशासतिदान
३० वेन्द्रे धर्मेणसम्यक्परस्तयार्थः । कदाचिदागाम थतस्यलक्ष्मीं विलोकितुंश्रीमान्देवर्षिसत्तमः ॥ ॥
॥इतिश्रीपद्मपुराणेकार्त्तिकमाहात्म्येजलन्धरोपाख्यानेएकादशोध्यायः ॥ . ॥नारदउवाच॥ स
मागतंमुनिंदृष्ट्वा विधिवद्दानवश्रेष्ठः निजभक्तिमान् । सम्पूज्यचयथावार्थं जगादप्रहसन्निव ॥ ॥जलन्धरउवाच॥ कुतः

आगम्यतेत्वयाब्रह्मन् किंवदस्वंत्वयाकृतिः । यदर्थमिहवायात कथयाशुयथांमुने ॥ ॥नारदउवाच॥ गतोहंकैलासशि
खरे देवब्रह्मादयस्तथा । सभामयामहासीनं दृष्ट वानस्मिशङ्करं ॥ योजनायुतविस्तीर्ण्णः कल्पद्रुमवना
वृत । कामधेनुशतैःकीर्ण्णः चिन्तामणिसुदीपि तः ॥ तंदृष्ट्वामहदाश्चर्यं विमर्शोभूत्तवदा । क्वापीदृशी
नुवद्धि त्रिलोक्यांवानवर्तेत ॥ तावत्तवापिदेवेश नु समृद्धिःसंस्मृतामया । तद्विलोकनकामोऽहं त्वत्स
विधमिहागतः ॥ त्वत्समृद्धिर्मयादृष्टा स्त्रीरत्नरहिताध्रुवं ॥ तत्कथंहिशिवादन्य स्त्रीरत्नसमृद्धिमान् ॥ अथः

थानागतकन्याया, पश्यपिवहृदस्थिनाथ तथापितवपार्श्वस्था, रूपणामहृगीकृवं ॥ यस्मालावण्यजनत्यौ निमन्त्र्य पुत्र
वन। स्ववीर्यमनस्वलूर्वं तयाकाम्यायतीयत ॥ वी: तवाणोपिद्वियया, मदनादिस्वलीलया। सौन्दर्यगन्ध
३ गन्धानि, गन्धर्वीरूपयायुता ॥ निष्कामः कामयुक्तापि स्वकणोपिवण ४ कृत ४। यस्या ४ पून ४ पून ४ यश्च दूर्य:
थानाथिसृष्टन ॥ समकूर्ग्मवसस्वामो, तस्मैकापि नालभत्। अत ४ स्त्रीवत्समर्भशाकु ४ मम छिस्वस्यमावत ॥
स्थानतवस्थैस्वलु, सर्वत्राधियस्मव। एवमुक्त्वा तमासक्ता, गत्वमपिमस्थलवाह् ॥ तदुपस्रवणो दासी, कनक्ष कवपी त्रिप ४।

ऊ थमंथुस्तयामास, सद्रूपं सिंहिकासुतं। पाल्वकायतवाकिशि, विष्णुनायाविमाहितः ४। केलागमगमस्वाहुः ४ कृत्वनुत्तु
न्दर्वर्णं ॥ काकपुर्वकष्णुपक्ष, नूवर्त्वसंस्थागतन गणं निवदितस्कपीगाय नन्दितं प्रविवृगस ४। पुष्पक
हूतमासहू ४ प्रविमावक्ष मब्रवीत् ॥ ॥ वादूडय वा॥ दवयत्वगसयास्य तैलाक्ष्यधियतस्कथा। सर्व्ववत्
थवस्याह, माक्ष्मीभूलखसवज ॥ श्मशानवासिनानि: स्य, सक्षित्रावयकस्यय ॥ दिगम्बरस्य तकाया कथंदे
सवनीसुका ॥ अहं वत्राधिनाथास्मि, सावत्रीवत्सस्हिता। तस्मात्समवनाथाया नैवलिङ्गाणिनात्कव ॥ नारद उवाच ॥

वदन्मं वंनदावाक्षो । सुमध्याकुलयालिनः ॥ अकवस्यवृआवोद्र । स्त्रीव्रागनिसमस्वनः ॥ मकास्यः प्रललक्षिद्धः सः
कालनयनामकान् । कुर्द्धकणः गुरुकगन् । र्तृसिंद । कं वचायवः ॥ समर्खादिगुमाय्यार्क । दृष्ट्वावाकुर्ग्या
३२ गुवः ॥ अधावदनिवगेन वदिः सवदधावनः ॥ दृष्ट्वास्वादिगुमावग्न स्मावद्गुणवाषिमः ॥ नैवासोव
ध्यमामगि । कृगा स्यैयववाभ्यगिः ॥ मुच्छुलियूत्रुय । ः धूसा । वाङ्गनयाजसार्वथ । वाङ्गलक्ष्मासयूयूप स्क
दावृर्द्ध्यजिह्वयन् ॥ ॥पूर्नयडवाव॥ कृधामीयाधनस्वामि स्कृक्तामग्धास्मिसर्वथा । किंनकयः रुंदवग । नदाक्षाय

यमीविश ॥ ॥श्रीक्ष्मीश्वरडवाव॥ रुकयवात्मनः गीध्रुं मांसंवंरुकयाद्दयाः ॥ ॥श्रीनारदडवाव॥ सगियनैव
मांक्ष्यकु ध्वस्वादयपूयूयस्वकणरुकयाक्षाद्वर्वीमीर्स गिवः गेसायथारुवन् ॥ दृष्ट्वागिथावगेयर्क । सूक्ष्म
न्तः सद्यागिवः उवावर्शीमकर्म्मागि यूयूर्सजागावि स्मयः ॥ ॥श्रीश्वरडवाव॥ त्वंकार्लिमूर्खवर्सक्षागि रु
वमद्यावगः सद्या । ल्वदर्वायनकुर्वन्कि । नयीपूजाव थारुवन् ॥ वाकुर्व्वियूक्तायस्कन सायनदर्ववस्कुल ।
अत्रः सवर्ववाकूग । कुंनिकूमीव्रथास्मनः ॥ ननः सवाकुः पूनथवयाग । मात्मानमस्मिन्निगिमन्यमानः ॥ समभसर्वकि

थ्यासर्वत्र जलन्धरायगविध्वस्तिंममः॥ ॥इतिश्रीपद्मपुराणेकार्त्तिकमाहात्म्ये जालन्धरोपाख्याने द्वादशोऽध्या
यः॥ ॥नारदउवाच॥जलन्धरस्तुसंक्रुद्धः को पाकुलितविग्रहः॥निर्जगामगृहेभ्यस्तानां कारिलिःख्य
33 भिवाविनः॥गर्जस्थायाप्रणतः॥शुक्रश्चाद्रूर्द्दष्टस्फिता सवतु।मुकुटस्यायतःभूमौ धनाब्धुस्खलितःस्थितः।दे
वसेनाहतेसूद्रस्य विमानानांगतेस्थिता॥जलन्धरउः ततः॥पूर्णं प्राहश्चयथाघने॥तस्यायागस्थुपाह
ब्रू।देवाः॥कुत्रयूयागमाः॥जलन्धिमास्त्रुवाजम्भः॥शूलिनंमयाजिहिपतः॥ ॥देवाऊचुः॥नजानामिकथंस्वामि न्ध

वायलिं कथंचित।भवस्यदुक्षणार्थाय जलधिसागरनन्दनं॥ ॥नारदउवाच॥इतिदेवा वचः॥श्रुत्वा प्रहस्यच
यत्नश्चऊः॥महाविष्णुसमाहूय वचनंचेदमब्रवीत्॥ ॥श्रीश्वरउवाच॥जलन्धरंकथंविष्णो नहन्यः॥संगर
त्वया।लक्ष्मीदिवाधिपायाः॥मि स्वस्यावैकुण्ठमास्मनः॥ ॥श्रीविष्णुरुवाच॥सर्वांगसत्त्वलाच्च दालत्वाच्चतथाप्रि
यः॥तमयानिहतःसंख्ये त्वमेनंजहिदानवं॥ ॥श्रीलक्ष्मीरुवाच॥नायमक्षिम्मेदानजा॥गस्त्रंश्रुत्वं
समया।देवैःसरुम्बसंजित शस्त्रार्थदीयतांमम॥ ॥श्रीनारदउवाच॥अथविष्णुसुखादेवाः॥स्वतजोभिदंदुस्थः॥ता

ग्यकमागमानीणो । दृष्ट्वार्त्तिं भयमुन्मरुः ॥ ननाकारं समहाद्भवा । सकमागष्ट्रमूकमं । वक्त्रं मुद्गर्गनं नाम गर्ज्जकालातिकीय
नं ॥ तर्ज्जं शयनवगथा । वज्रश्रृङ्गगवाङ्कवः ॥ नाव ऊलस्थयाहृष्टः कैलाशमलभूमिषु ॥ दृश्यस्थवथपली
३४ नां कादिकिः यदिवाविमः ॥ संदृष्ट्वा वलिनाजग्म दृ वाः सर्व्वयथागमः ॥ गणाश्च समनस्कन्द युद्धाया निर्व्वः
वान्विताः नन्दीरुवश्चसनानी मुखाः सर्व्वगिवाकृ या ॥ अवतसूर्न्नगावगा । कैलासाद्युर्द्ध दुर्म्मकाः ॥ ततः
ससरुवयुद्धं कैलासायसकातुवि । प्रमथाश्चाधिदेवानां थार्थं शक्रान्त्रस्कूतं । रुधी मृदङ्ग शंखाघ निःस्वनेर्घोवरूघं

लैः ॥ गजाश्च वथगण्डैस्तु नादिताम्बुधकम्पयत् । शक्तिनामववाणौघ मुद्गलैः पाशपट्टिशैः ॥ ध्वजाजननरुः पूर्ण्णं सु
ल्काशिविवर्सदृता । निरुतैवथनागाश्च यक्षिकिन्नरैः वाजग ॥ वजाहतावलगिवः सकलैविवसंहताः ॥
प्रथमाहतदैत्यौघ दैत्याहतगणैस्तथा । वसाः सृक्व सर्पकाया श्ववगम्यारुववृन्दा ॥ प्रमथाहतदैत्यौघाः
कार्म्मवः समजीवयत् । युद्धयुत पुनस्तुष मृगर्स जीवनीवलात् । संदृष्ट्वाप्याकुलीभूता गणाः सर्व्वरुया
न्विताः ॥ गर्गसृद्ध वदवाय नसर्व्वं शुक्रथहितं । अथवृद्ध मुखाकृता वद्भवाणीवशीघना ॥ तालजंघादवीवक्त्रा कनायी

तिमविग्रहा। सायुद्धभूमिमासाद्य कुद्धयक्षीमहासुवान्॥ सार्द्धं स्वरूपेणभुत्वा उमामार्कण्डिमानरू॥ विध्वंसं सार्द्धं चैव हु
ष्ट्वा दैत्यसेनागणास्तदा॥ प्रम्लानवदनोर्था निजघ्नु युद्धदुर्म्मदाः॥ अथारुद्धमध्ये तानां सेनागणस्यादितः
३३ ना॥ वायुवेगरूपाद्य युद्ध व्यकीर्ण्ण हृणसंकरनिः॥ रु: र्म्मांगलरूपाश्मनां हद्दामर्षयुतायपु॥ निसूकश्च सु
कुसनाम्नी कालनेमिश्च वीर्यवान्। यत्र स्थावरयार्म सु र्म्मेणसनामहावला॥ सूक्ष्मः गवचर्याणि प्राप्त
मीवबलारुका॥ नगादैत्यगर्योघास्त गलशानामिवप्रजा॥ मुसुधुः स्वींदिशः सर्व्वा गणसेनाप्रकम्पयन्। गला॥ गवण

गोर्जिन्ना भूमिबाणानववर्षिणः॥ वसन्तकिंशुकाकाशा नयर्जुन्यक्षकिंचन। यत्रिनिर्गः यान्यमानाश्च छिन्नाङ्गिनास्तथा
गणा॥ स्थक्त्वा संग्रामभूमिस्तु सर्व्वापि विमुखावे नु॥ ममः प्रमर्दसवलविलोक्य गौलादिलस्वादय
कालिकयाः॥ स्ववाणिनादैस्ववाभ्रसस्तु निवा वयामासुवमर्षणास्तु॥ ॥इति श्रीपद्मपुराणे:
कालिकमाहात्म्ये जलस्थपाषाख्यानं नवदशोऽ ध्यायः॥ ॥नारद उवाच॥ नगणाधिपतिं दृष्ट्वा न
र्द्धीकसुरवपण्मुखान्। असर्पदिस्थपावक द्वंद्वयुद्धायदानवाः॥ निर्घुंरुः कालिकयस्य मध्ये वर्षश्च शिः गर्वे॥ द

३७

द्धिविद्याधरगणेन पूजितः सपर्यायतः॥ ततः शक्रो देवः शक्रं यावद्रूपाद्रूपाभिमतः॥ तावद्भिक्षुसंघगणेन स्वगन्धात्तः

सपर्यायतः॥ ततोनन्दो गणपतिर्गतः॥ कालतमसिसद्

स्वागतः॥ सप्तसिन्धुदप्याम्बुतु सिद्धं सार्वार्थिसद्धितः

। कालतमसिद्धसंकुद्धा बुद्धस्थितदर्शितः॥ ततः

याथ्य सप्तलतः गत्वदृस्य दर्शनं हृदं। सप्तलसिद्धत

पश्या दृष्टाश्चार्थतः सार्वार्थिः॥ अत्र गिरवर सासुतः।

त्रैलोकिसाम्प्रयायतः॥ अथ संघगणैर्लोकैः वथः

पूर्वकवात्मो। पुण्यमानो गणपतिः पवश्यवमविघ्नं॥ गणैर्गश्वतथ्यर्ते दृद्धिविद्यावप्राप्तः॥ सार्वार्थिवप्रसिद्धं

स्वा। यावयावत्सप्तलतः। ततः सिद्धदर्शनः पि वाणसप्तगणाभियं॥ पूर्वकं वप्रसिद्धं ततादप्तलदर्शनथ॥ पूर्वकः

गवसिद्धार्थ स्वचालहस्थ दिनः॥ लम्बादवस्थयति

तः प्रदासिवप्तवत्तप॥ ततालम्बादवः शुद्धं दलावप

शुद्धादृद्दि॥ अप्यायतयकृष्णाप्तमी पूर्वकश्चवृदृष्टन

॥ कालतमसिद्धिसुतप्य स्वकीलम्बादर्वगथे॥ पुनयक्ष

प्यत॥ क्राधा कात्रैविधमसादियं॥ सर्वीप्रमानसाः

लाक्ष वीवहृदमलापल॥ क्रूरस्थावमथगेन पूजता

ठ्यतक्रूपा॥ कृष्णाङ्गसिवयाश्वादि वनालायाभिनी गणाः॥ पिशाचायाभिनी सर्वा गणाश्चापि तमत्वमू॥ ततः क्रिनक्रि

लाशब्दैः सिंहनादैः स्वयष्टेषु ॥ नानाविधातमवृक्षेषु । पृथ्वीचसमकम्पत ॥ ततास्तु तान्यधावन्त ऋक्षयक्षिमदानवान् ।
उद्यमन्त्रायमन्त्रास्म । ततस्तु सर्वलोकेषु ॥ नन्दीच कार्त्तिकेयश्च समागम्य चावस्थिती । निजघ्नुस्तु गणेन्द्रैः
३१ स्मा विवक्षवशवशलौ ॥ छिन्नाभिन्नाकरोद्दैत्यै ॥ यत्रिनेत्रपृथिव्यां छिन्नेन ॥ व्याकुलासातवक्षना । विषण्णव
दनारुवन् ॥ प्रविवस्तां तदासनां । दृष्ट्वा सागवनन्द नः ॥ तथैनामित्यगाकन । गणानक्रियपौवली । दृष्ट्वाश्च
वथर्सजदः शंखवरवीनवक्षथा ॥ कुरुववसिंहनादश्च सतथावृगस्थास्तु ता ॥ जलक्षवशवप्राणि । नीदावघटलौविव । आया

पृथिव्यो वाक्षिन । सक्षवं समयस्थता । गणेशश्च कृष्णिर्विद्धा । शैलाङ्गिनवसिः शवे ॥ विवरुद्रं च विंशत्या । ततादृगलदस्तन
ष्ठ कार्त्तिकयस्कन्दादेत्य । शक्त्याविद्याधमवधव ॥ ज धूर्ज्जः शक्तिनिर्भिन्नः क्षिप्रव्याकुलमानसः ॥ ततः क्रो
धपवीनाक्ष । कार्त्तिकेयं जलक्षय । तदयातात्या मास सवस्तूनि गतलपमतु ॥ तथैवतन्दितर्वशा । दपाः
तयलसूतल । ततागणेश्वरः क्रुद्धा । गदीयवस्तुना क्षितत् । वीवरुद्रक्षिप्रिक्षिपालौ । दंविविसास्यदानवं ॥ स
प्कलिगुरुदयाकरु धनुष्कवञ्चपक्षिप्तिद ॥ ततः सक्रुद्धादैत्यरुद्रः शक्तिमुष्टयप्रदावृणं ॥ गणेशस्यामयामास सर्वं वायुमथा

मुकुटं । अस्य चापं तदा रोषेण वीरभद्रं व्यविध्यत ॥ ततस्तौ युद्धसंरब्धौ युयुधाते परस्परं ॥ वीरभद्रः पुनस्तस्य कः
याम्वाजिनश्च यानपान् । यन्तृसिंहध्वजं देवैः पल्लव पवित्रायुधः ॥ ॥ नारद उवाच ॥ स वीरभद्रं त्वरः
३८ पाजवानां । कृतान्तसदृशः पवित्रगणमूर्द्धिनः ॥ सर्वेगयिवीरः प्रविभिन्नमूर्द्धा पापानपूयीबुधिर्वसम
न्धिवनू ॥ ॥ इति श्रीस्कन्दपुराणे कार्त्तिकमाहात्म्ये जालन्धरोपाख्याने चतुर्दशोऽध्यायः ॥ ॥ नारद
उवाच ॥ पतितं वीरभद्रं तु दृष्ट्वा रुद्रगणा रुषात् । आगच्छन्नन्दिना ग्रागमानामतः पूर्वतः ॥ अथ कालानलं श्रु

त्वा गणानां च चत्रुषश्च ॥ अस्य धावद्धृधादुरः ॥ संग्रामं प्रति संन्निवृ ॥ वृक्षमायान्तमालोक्य सिंहनादैर्गणैः पुनः ॥ नि
कः सं गवर्देत्या निजघ्नुः शरवृष्टिभिः ॥ दैत्याश्च कामणं वृन्दं दृष्ट्वा सर्वः पिद्रुद्रवुः ॥ कालिकविपिनं
दृष्ट्वा यानकानीव नरुयाद् ॥ अथ जालन्धरो दैत्या विद्रुताश्च स्वसैन्यं । धावादधावद्युद्धीर्ण मह
वाणालमकश्चरणः ॥ शुष्मानि शुम्भप्रमुखः कालने मिर्वलादृष्टाः ॥ स्वबाहुवामाप्रवलुश्च यत्र पाभि
र्वेयषुः ॥ वाणान्धकारसंहित्रं दृष्ट्वा गणवलानि च ॥ नन्दीगणजालमान्निवृत्य स्वबालौ वासगाननः ॥ दैत्याश्च वाणवृत्यादि ॥

धीतिमानवकाव्दा ॥ प्रवल्गुवाणआलीढे वपानयन तूणकं । खड्गवान्सुगिरः क्वापि कथायवस्तुनाछिनत् ॥ वनाककय
३८ वणिव ४ खड्गेनाकषाद्धिया । वधायवयस्मर्वदेलं पाणेनामदनदुवि ॥ दूमवगदना ४ कवि क्वाविदा:
लोल्लियाकिन ४ । नशेकूव सुवा ४ स्कार्ण गजा ४ सिंह द्विमाक्ष्व ॥ ममः ४ क्वाधयवीमात्मा वगाद्रुर्द्वजलन्ध
व ४ । आह्वयामास समव गीत्रागनिससघन ४ ॥ ॥ ॥ जलन्धरउवाच ॥ युध्यस्वाद्य मयासार्द्धं किमर्थ निर्वि
क्षीस्त्व । यस्त्वकिंविदलं नःक्षि गर्ढर्गयजवधव ॥ ॥ नारदउवाच ॥ इत्युक्त्वावाणमप्यक्षा जघान हृषस्ध्वजं । गानया

स्थानुगिते क्वाले श्रिक्षुदवृकसनुगिव ४ । नमाकृपांश्चकं वत्नु श्रिक्षुदवकलि ४ । सक्किनवन्दाविवथो गदामृष
स्थवगवान् ॥ अत्यथावक्कि वैनाव स्पदायालीति धाक्किनत् । गथायिमूहि मयस्य ययोवृद्धजिघांसर्य
॥ मावक्किधनवालीढे ४ क्वागमार्यधाक्कन ४ म गाजलन्धवाहैत्या महावृद्धवलाविक्रम ४ समर्जुसा
यांगांधर्वी मद्रुगांवृद्धमाद्दिनीः । गनाजगुश्च: मद्रुष्ठ सर्वस्वसगीगना ४ ॥ मालवण्स्पृर्द्दगाश्चवा
दर्याम स्मवायव । गद्रुद्भासददाश्चर्यं कृष्णामाद विमाद्दिन ४ ॥ यानिनाम्यपि शस्त्राणि कृवस्थान विवद्दिस ४ । एकाग्रीस्तः

म३ श्री२

नाशेषा सर्वं कलत्रयं ॥ कामार्क स्वरूपा मांतु यवगौर्य ॥ हिमालय ॥ सुदृष्टा निग्रहस्थौ स्तुय पिबसे:
दावली ॥ दर्शनादिगुरुं वान्य शिवपद्मारविन्दं ॥ मसकाद्यसममा वृत्त ॥ सकलदुःखजालरूप ॥ रे पञ्च
३७ दुःखमेघाद्य आवासमवदनात् मत्ता समौ: सर्वेषां धा ॥ कदर्गस्य पञ्चरत्न ॥ आवदर्शिवार्व
श्री पार्वतीदि तस्यपद ॥ तस्य श्रीयं भुक्त ॥ तानिद्याकवदना ॥ अथ पञ्चलोचनदानां ॥ यानवं
कदम्बला ॥ तथा किमाश्रम ॥ आप्तव्यजनमानसः ॥ मानवृद्धिसहस्रा ॥ किञ्चालमाशिव ॥ जवनागालनयुक्त

तच्छ्वाद्यस्य वक्त ॥ पार्वत्युपविश्याद्विक्तः संस्थाव मनस्थानन्दा ॥ नारद उवाच ॥ मेनं दृष्ट्वा साधयित्वं समीपगा ॥ ॥ श्री पार्व:
त्युवाच ॥ विष्णुजलरूपा देव्यः ॥ केनवाप्यवमांतु मंगला ॥ किमविद्धिर्गमिच्छि वद्धिर्गणसुदुर्मनः ॥ ॥
॥ श्री विष्णुरुवाच ॥ मनैव दर्शितः पन्थाः प्रथमस्य स्त्रियामल ॥ नान्यथा सत्यवद्धवाः यानि द्रव्याणि बाह्य
तः ॥ ॥ नारद उवाच ॥ जगाम विष्णुविमुक्ता: पुनर्जालरूपं यदा ॥ अथ दृष्ट्वा गणश्रेष्ठा ॥ जगाम श्री
गच्छन्तः सर्वकन्या गर्भा मायां दृष्ट्वा सुखं वक्त्रा ॥ मनः शिवाद्रिस्थितमानसः पुन ॥ कुंभस्य यद्यायजल रूपं भवा ॥

सर्वापि देव्यः पुनरागतास्ते दृष्ट्वा गणौघं ८ अभिवन्द्य वृन्दे ॥ ॥ इति श्रीपद्मपुराणे कार्त्तिकमाहात्म्ये जलन्ध:
रोपाख्याने षट्पञ्चाशोऽध्यायः ॥ ॥ नारद उवाच ॥ विष्णुर्जालन्धरं गत्वा तद्दैत्यपुरभेदनं । पातिव्रत्यस्य
४१ भङ्गाय वृन्दायाश्चाकरोन्मतिं ॥ अथ वृन्दा विकाः श्वी स्वप्नमध्ये ददर्श ह । भर्तारं महिषारूढं तैला
भ्यक्तं दिगम्बरं ॥ कृष्णवस्त्रविभूषाढ्यं क्रव्यादगः णसेवितं । दक्षिणाशां गतं मुण्डं तमसाच्छादितं तदा
॥ स्वपुरं सागरमग्नं सहसैवात्मना सह । ततः प्रबुद्धा सा बाला तत्स्वप्नं स्वं विचिन्तयती ॥ ददर्शोदितमादित्यं सच्छिद्रं

निःप्रभं मुहुः ॥ तदनिष्टमिति ज्ञात्वा रुदती भयविह्वला ॥ कुत्रचिन्नालभच्छर्म्म गोपुराट्टालभूमिषु । ततः सखीद्वय:
युता नगरोद्यानमागमत् ॥ तत्रापि सा ततो बाला: नालभत् क्वचित् सुखं । वनाद्वनान्तरं याता नैव वेद तदा
त्मना ॥ ततः सा भ्रमती बाला ददर्शातीव भीषणः णौ । राक्षसौ सिंहवदनौ दंष्ट्रानयनभासुरौ ॥ तौ दृ
ष्ट्वा विह्वलातीव पलायनपरा तदा । ददर्श ताप सं शान्तं सशिष्यं मौनमास्थितं ॥ ततस्तत्कण्ठमासज्य
निजां बाहुलतां भयात् । मुने मां रक्ष शरणमागतामित्यभाषत ॥ मुनिस्तां विह्वलां दृष्ट्वा राक्षसानुगतां तदा । हुङ्काः

सर्वौ वनौघाघौ वक्राव विमुखो मृषा । नद्यं काव कर्यतस्मे दृष्ट्वाणौ विमुखो गतौ । प्रणम्य दण्डवद्भूमौ दृष्ट्वा वचनमब्रवी
त् ॥ वक्तिनार्थं त्वयाद्याया कृपादस्मात्तयानिधे । किञ्चिद्विज्ञप्तुमिच्छामि तपयार्थनिणामय ॥ अलब्धवाञ्छि
४२ तस्त्वां वृद्धयार्थगतः प्रभो । सनत्वास्य कथं च्युतं तन्मे कथय सुव्रत ॥ ॥नारद उवाच॥ मुनिः
श्रुत्वास्य वाक्यमाकर्ण्य कृपयार्द्रमवद्धन । नावकापि संभायाणौ संप्रणम्याग्रतः स्थितौ ॥ ततस्तदुद्भवौ वीरौ कौ
नियुक्तौ गतागतौ । गत्वा कृष्णार्द्धदानस्य प्रणतावग्रतः स्थितौ ॥ शिवः कन्दकन्दकंव दृष्ट्वात्रिमनयस्वसा । पयानमुक्ति
कुलनासिका २

याल
नाभूमौ सर्वव्यसनदुःखिता ॥ कमण्डलूदकासिक्त सलिलाम्बुमिनानदा । स्वरकृत्तौ सा भालं वत्साधीनायुधाद्दद ॥
॥सूत उवाच॥ यः पुत्रास्तु स्वर्गं सावि विनादयमिमां प्रभो । सकथं नव दस्याय वत्सं माम नागर्भं ॥ कृपानि
धे मुनिश्रेष्ठ जीवयेनं मम प्रियं । ममवाक्यपुनः शङ्का जीवनायमनोमम ॥ ॥नारद उवाच॥ मुनिः
वाक्यमाकर्ण्य ब्रह्मन्मुनिरब्रवीत् । नायं जीवः पितुः शङ्का बुद्धिणानिकयायुधि ॥ तथापि कृपाविष्ट
यामि संजीवयाम्यहं ॥ ॥नारद उवाच॥ मुक्त्वा कर्दमविप्र स्तपसागवनन्दनः । सुन्दामालिस्वनतृष्टं वुवुम्भपिनः
उ
७२

मानसा ॥ अथ वृन्दापि रुदती तत्राद्दर्शितमानसा । वनमगवनमध्यस्था गत्वा बहुवासरं ॥ कदाचित्तपसस्तस्या द
ष्ट्वा विष्णुं तमब्रवीत् । निर्जन्या ब्राह्मणं यक्ता वृन्दाव वचनमब्रवीत् ॥ पितृमन्दिरवासीनं यवनादानिगा
४३ मिनः ॥ कुनारिमयाश्मन्यत्रापी पृच्छन्नगाय सः ॥ ओद्वयामायया दाक्षी स्वकीयोदगिनीमम ॥ मा
र्ववावकसीत्वा मार्यान्कवनायिष्यति ॥ तच्छ्रुत्वापि गार्याद ॥ वाक्यो वनकपिसकायवान् ॥ तवसर्थश्च
र्णानाय्य यश्चनिष्यत्नमागत ॥ ॥ नारद उवाच ॥ श्रुत्वा सा गया वृन्दा प्रविशद्वयायादनं । विष्णुना धार्यमाना पि

तस्यामागंकृवनसा ॥ तताद्विस्मा मनूसंस्मवस्मृद्ध ईन्द्राविगाज्ज्ववजावत्युज्ज्ञितः ॥ तेचैवनस्कोसुवमिद्धसंधो ॥ प्रवा
धमानापि यथीन गान्धि ॥ ॥ इति श्रीपद्मपुराणे कार्त्तिकमाहात्म्ये जालन्धरोपाख्याने नामात्र गोध्यायः ॥
॥ ना ॥ ततो जालन्धरो दृष्ट्वा वृन्दं सदनविक्रमं । वक्ता वमायया गौरी प्राप्तकर्म्माकथयत्कथा ॥ तथापि
तनौ वक्त्री वृन्दमीयात्वगी गिव ॥ निशुम्भमुखदेव्ये श्च वध्यमानां ददर्श सः ॥ गौरीं तथाविधां दृष्ट्वा शिवा
पुच्छितमानसः ॥ अवाप्य रसं स्कन्दमूर्च्छी विस्मृत्सर्वयवाक्रमं ॥ ततो जालन्धरो गत्वा त्रिशिरविद्याय मायके ॥ आपूर्य च

[illegible] मिवसूत्रमावाकश्र ॥ [illegible] ॥ वुद्धद्रूयपथ्वाजानं । ज्ञानमानाद्दिशी
[illegible] मनमानीवमक्राभीर्द्ध बुद्धं [illegible] मकाभ्रूजं ॰नन्दकः ॥ प्रमूखभ्रुक्ष । काज्ञिवनद्धिगोधनवालन
४४ [illegible] हकालसद्र । सव्याः ॥ तुक्कनिष्कभ्रुयानन्दि ऋतध्विनायस्मा । श्रीषावयोगविपश्यमा ॥ पुत्रर्क्कल
यथाहना । ढवमानगम ॥ नन्द ॥ यानान्लक्कावर्न कुर्न । यथाहकदलमहन ॥ यावदुस्स ॥ प्रायेकुदन
[illegible] न्वनाल ॥ बुद्धणाकुभ्यमानापि । तनकैप्रणान्नृमिक्ष ॥ तनत ॥ पवमसंकुद्रा । वुद्राधीडवपूर्ज्ञवनालयज्ञसूप

[illegible] त्रिकयाकिनवर्त्तमं ॥ प्रक्रमसाद्वमीवन [illegible] ॥ जकावनद्धिवंक्रिया । श्रकदायमनावनाव
धाक्का [illegible] यायाबास्नु नाद यदू मयालमं ॥ मजधाभि श्मनाद्धद । कदुद्धलयमानम ॥ वुन्दावदकाद्धवनउ । स्क
[illegible] यमाना मनाः ॥ प्रथवक्लांदयाल्धा क्रमोद्वृ त्नलावनाः ॥ प्रवणन्वागिवसावूद्र । सर्गनृविष्कवधिनी
॥ [illegible] ॥ [illegible] नाः ॥ गणपूजाक आयु । किंचिद्दन्यलमकूर्नं मयाकिंकवयान [illegible] पुन्ध
[illegible] समाधिस्थितिमा ॥ इनि ॥ ॥ [illegible] ॥ गङ्कवगवर्णदवा । विष्णुमोहायनूकय । गवर्ष्यानाकिनीः

मायां मायः कार्यं करिष्यति॥ ॥नारद उवाच॥ कुतः मूलात् कर्द्द पुत्रत्वं सदृश्यगतो केन वा। एतासां तत्वरूपं तु मूलं प्रकृ
तिरूपं महत्तलं॥ ॥देव उवाच॥ यद्रूपं वा महत्त त्वं तत्स्वभावगुणाः सर्व्वस्थितिं प्रलयं सृष्टिदानकारणाः॥ यदि
43 सृष्ट्या विश्वमिदं रूपं वा रूपं तत्त्वादि मूलप्रकृतिनिर्मिता स्मृता॥ आदिरूपं तु निर्गुणा निराकाराद गच्छिता जगत्युत्पत्तिश्चमम
धिष्ठितावरा। यद्रूपं कार्याण्युत्पत्त्या स्थापितं देवा स्तु मूलप्रकृतिर्निर्मिता स्मृता॥ यद्रूपं शक्तिरूपा सा पुनः स्या
त्रिस्यं अविद्यागौर्मातृरूपिणी रूपात्मिका। तत्रापि च यत्र वहिः शक्तिस्वरूपिणी सप्तैव मूलप्रकृतिनिर्मितामा॥ ॥नारद उवा

च॥ श्रुणु वत्स मयाख्यान्यं यः परोक्षकामानस॥ अविद्यमाद दुःखानि नश्यन्ति शक्तिरूपायिनं॥ कुत्र तं स्तवकं सिद्धं गास्य
त्रासमग्रमाश्रितं। दशकृत्सर्व्वगतं तनवं सम्यग्ज्ञानं ब्राह्म दिगकरं॥ तन्मध्ये कारणी सर्व्व इच्छामायाम वाविनी
॥आद्याशक्तिरुवाच॥ शृणु वत्स प्रवक्ष्यामि निर्ग त्रिविधोत्पत्तिरूपिणी॥ गौरी लक्ष्मी सरस्वती परा सत्वरा
मातृभिः॥ तत्र गत्वा तथा कार्यं विधास्यामि वरं वा॥ ॥नारद उवाच॥ श्रुत्वा तामिति निर्गता वाद सन्त
र्नमस्कृत्य॥ देवानां विस्मयानुकूलं तत्राणां च यथाकृतं॥ ततः सर्व्व पितृदेवा गन्धर्वाश्च नारदादिनाः॥ गौरील

स्त्रीश्रवणेन। प्रणेसुर्भक्तिमन्यवा ॥ मान्मथ्यामान्मुमावृषा। प्रणमांकृकवल्मला ॥ बीजानिप्रददुःस्था। वांक्तानिज
गद्दूक्ता ॥ तुमानिरूववीजानि। विष्णुर्यत्रावसि   त्ति। निर्वपद्भुतनः कार्यं स्ववनीसिद्धिनष्पानि ॥ ॥
४७ ॥ नारद उवाच ॥ ततस्तुष्टा ॥ स्तुतसिद्धनघा ३   त्रपुष्पबीजानिविविधिपुष्पा। दृष्ट्वाविनाष्टुमिनलन
यत्र। विष्णुः सदानिमदसौख्यहेतुः ॥   ॥ दृति   आयत्नमृत्ता। कार्त्तिकमाहात्म्ये आलस्यधारयान
सच्छ्रवणेध्यायः ॥   ॥ नारद उवाच ॥ विष्णुस्य तनशीतया। यतस्यस्त्रमारुदगु। धात्रीवमालनीवेद। तुलसीवद

यात्रसा धात्रीरूवाम्मृताधात्री। मालतामलती स्मृता। गौरीरुवावतुलसी। नमः सत्त्वरजोगुणाः ॥ श्रीवृक्ष एव नन्द्य
त्या। दृष्ट्वा विष्णुरूपा च या। उक्तिष्टसकृमादृष्टा। वृ   यातिगयत्विजमादृ ॥ दृष्ट्वायावलताभाल। कामांगकृ
नयनसा। मंत्राधिपतुलसीधात्री। आपलेवाचला ॥   कित ॥ यत्रलक्ष्म्यापूवाबीज। मीर्षयावसमर्पितपथन
स्यादनस्यनिश्चान्या। कदिनाथाप्रगल्भिना ॥ अनसा   वर्द्धीस्थाता। सवायामीवर्गाहिन। धात्रीतुलस्योमन्द्राः
ना। लक्ष्मीप्रीतिप्रदायका ॥ ततो विस्मयदुःखार्तो। विष्णुस्मार्तांसदेवतु। वैकुण्ठमगमद्धृष्टः सर्वदेवनमस्कृतः ॥ कार्त्तिक

आयतनगस्या विष्णोः पूजाविधीयते ॥ तुलस्यामूलदगस्य श्रीमिन्नासायतः स्मृता ॥ तुलसीकाननं वाजत्र गृहयस्यावति
ष्ठति । गङ्गादितीर्थतत्र सन्तु नायाति यमकिंकराः ॥ सर्वपापहरं पुण्यं कामदं तुलसीवनं । पायय
४१ क्तिनराः श्रेष्ठा स्नानयन्त्यच्छिलाञ्छयिं ॥ दर्शनं नर्मदायास्तु गङ्गास्नानं तथैव च । तुलसीवनसंसर्ग
ः सममगत्रयं स्मृतं ॥ वापणात्पालनाश्चवा द र्शनात्स्पर्शनान्नृणां । तुलसीदहतपापं वाङ्मनः
कायसञ्चितं ॥ तुलसीमञ्जरीभिर्यः कुर्याद्धरिहरार्चनं । नसगर्भगृहं याति मुक्तिभागी नसंशयः ॥ पुष्करायानि

तीर्थानि गंगाद्याः सरितस्तथा । वासुदेवादयादेवा वसन्ति तुलसीदले ॥ तुलसीमञ्जरीयुक्तो यस्तु प्राणान्विमुञ्चति ।
विष्णोः सायुज्यमाप्नोति सत्यं सत्यं वदाम्यहं ॥ तु लसीमृत्तिकालिप्तो यस्तु प्राणान्विमुञ्चति । यमाप्यवी
क्षितुं शक्तो युक्तं पापशतैरपि ॥ तुलसीकाष्ठजैः यस्तु चन्दनं धारयन्नरः । तद्देहं न स्पृशेत्पापं क्रि
यमाणमपीह यत् ॥ तुलसीविपिनच्छाया स्नानं यत्र रुवन्तु य । तत्र श्राद्धं प्रकर्तव्यं पितृणां तृप्तिमिच्छ
यं ॥ धात्रीच्छायासु यः कुर्यात्पिण्डदानं वदाम्यहं ॥ मुक्तिं प्रयान्ति पितरस्तस्य यनिवयञ्छिताः ॥ मूर्द्धि पाणौ मुखे चैव

फलं वद पसकम॥ धक्षधात्रीफलं यस्तु मर्दित्वा फलविःस्नायं। धात्रीफलं च तुलसी मृत्तिकां द्वारकाद्भवा॥ यस्य दे
कस्थिता नित्यं सजीवन्मुक्त उच्यते। धात्रीफलैस्तु सीमिश्रे तुलसीपत्रमेव च॥ जलैः स्नाति नरस्तु
४८ स्य गंगास्नानफलं लभेत्। देवार्चनं नरः कृत्वा धात्रीपत्रैः फलैस्तथा॥ सुवर्णमणिमुक्ताद्यैः सर्वं न
स्यात्सुयात्फलं। तीर्थानि मुनयो देवा यज्ञाः सर्वे स्थि कार्त्तिके॥ नित्यं धात्रीं समाश्रित्य तिष्ठन्ति तुला
स्थिताः। द्वादश्यां तुलसीपत्रं धात्रीपत्रं च कार्त्तिके॥ लुनाति मनुजो यस्तु निरयान् गच्छति नरः। धात्रीछायां समाश्रित्य क
ना१

र्त्तिकं यस्तु न कुर्यात्॥ अन्नं सर्वं समर्प्याय मावर्षं तस्य मन्त्यान्ति। धात्रीफलवया विष्णुं कार्त्तिके पूजयेन्नरः॥ विष्णुः
ग्यसर्वस्य पूजितस्तेन सः सदा। धात्रीतुलस्योर्माहात्म्यं मयि पद्मस्तुमर्हन्त्व॥ न समर्थो भवेद्वक्तुं यथा
देवस्य शार्ङ्गिणः॥ धात्रीतुलस्योर्जन्म कार्त्तिके च शृणोति यः श्रावयेत्तु वा नरः। विधूय पापं सकलं पूर्वजैः सह
सुर्लोकस्थाने विमानं संस्थः॥ ॥ इति श्रीपद्मपुराणे कार्त्तिकमाहात्म्ये तुलसीधात्रीमाहात्म्यमहिमानाम
सप्तविंशोऽध्यायः॥ ॥ पृथुरुवाच॥ भगवन्सामर्थ्यं ब्रह्मन् माहात्म्यं कथितं त्वया। अस्वत्थार्यकवटं सम्यक् तुलस्या

स्कन्दुर्नमरुत् ॥ यदूर्ज्जं त्रिगिनः पुंसः फलंमदद्भुदाहृतं । तत्पुनर्द्धिमाहात्म्यं कनवीर्य्यमिदं कथं ॥ ॥नारद उ
वाच ॥ आसीत्लक्षाद्रिविषये कववीवपूर्व्वापुरा ॥ ब्राह्मणो धर्म्मविद्कश्चि धर्म्मदत्त इति विश्रुतः ॥ विष्णुव्र
४२ तकरः शश्व द्विष्णुपूजारतः सदा । द्वादशाक्षः वविद्याया जयनिष्ठाः तिथिप्रियः ॥ कदाचित्कार्त्ति
कमासि हरिजागरणाय सः ॥ बाह्यात्तुर्य्यगिते यामे यां जगाम हरिमन्दिरं ॥ हरिपूजोपकरणा न्यु
पुष्पत्रयगासदा । तत्र हृष्ट्वागु आयाता वाद्यसीमीमतिः स्वना ॥ वक्रदंष्ट्रा ललज्जिह्वा निमग्नावक्तलोचन । दिगम्बरा

शुष्कमांसा लम्बोष्ठार्घर्घरस्वना ॥ तां दृष्ट्वा भयवित्रस्तः कम्पितासयवक्त्रधा । पूजोपकरणोवता यथाहिस्थाहमकुयापु
॥ संस्मृत्य यद्वन्तर्ज्ञम तुलसीयुक्तवारिणा । साहन्या नर्कनमा हत्याः सर्व्वमगाल्प्रयं ॥ अथ संस्मृत्य सा पूर्व्वः
जन्मकर्म्मविपाकजां । धर्म्मदत्तमब्रवीद्विप्रं दण्डः वद्वप्रणम्यसा ॥ ॥कलहोवाच ॥ पूर्व्वकर्म्मविपाकेन
दशामेतांगतास्म्यहं । तत्कथं पुनरविप्र प्रयास्यू हमगतिं शुभां ॥ ॥नारद उवाच ॥ तां दृष्ट्वा ब्रणताम
प्रवद्धमानांस्वकर्म्मणत् । अतीवविस्मितो विप्र स्तत्पावचनमब्रवीत् ॥ ॥धर्म्मदत्त उवाच ॥ केनकर्म्मविपाकेन त्वं दशा॥

श्रीहर्षीनगा। कमलाकाबकिंगीना मल्लवद्धथयाकल॥ ॥कलकावाय॥ श्रोबाहुनगयवृक्कन् जिङ्गजानाकवद्धिजान
स्वालेषद्धिलीम्बुर्बं कलजाख्यानिनिस्कृना। नक्कवावि मयारुर्द्ध र्वेवमाधिस्तुर्कहल। माधिमैनस्यामिह[illegible]न
३७ यॆर्द्धखलगीलया। कलककाधियथाभिम्य मद्याप्रनन आयद्ध॥ यविनर्त्तुमद्यान्यामि मनिवक्रयानिर्न्नमियम
शुमीनद्याहकुप्. खिजत्तुकमधृद्धन॥ ॥यमडवाव॥ अनयाकिलर्यक्रिम्म. खिजत्तुकविनाकय। प्राप्यालम
कर्मकलं शुकल्लालुकमवव॥ खिजत्तुपकनावाकृ. सर्व्वयकमाकृवायस४॥ ॥खिजत्तुकडवाय॥ अनयाकृत्तकिकलंक
शुमगागवेसमाताम. श्रानाक्कचामयाविकि॥२

संक्तिरिक्तिखविपन। मिवादंकुधमामयं नकलंत्रिमदर्थिनः॥ अनग्रवकुलीयाभी. खविद्यादावमिकृत्तु। कर्त्तुर्दमककवीश
या निर्ल्लकलककाविणी॥ विद्याद्याष्टकवीयानी. नि लीनिपवीयवक४। पाकमात्तुमदावुर्क. निर्र्कयेवाद
मकृक४॥ मस्याक्सावित्त्वालीत्तु खजागायलकवि: ॥ ककवमायियावदित्थ कलयाग४ हृगानया॥ मद्या
भुगगवीयस्ति. निरुखयानिनिर्द्धिन। जगर्थियामद्व हृग: ग्रायिनबाकर४कृव॥ गयत्रगगवीयङ्क विवनि
यद्वियंगमन४ऊर्ध्वयानित्र्यर्थैया यनकात्तुकयाविणी॥ ॥वाककावाव॥ सार्कयकृशनादानि श्रुमधककल्किगःकिलाद्गु
जा२

७१

हस्तौ प्रीतिमानिदं दुःखितास्तेन कर्मणा। गणः श्रुत्वा प्रीतिमानिदं गतीश्च वनितेस्तुता॥ आत्मागाधच्छिन्नाद्विर्ग, हृष्टवण्या
त्सुसंगमं। तस्मात् संस्थितायाव कावलस्य गतीवगः ॥ शिवविष्णुगणैर्दृष्टे समाकुष्टावलादृष्टे। गणः श्रुत्वा काम
याद्दृष्टा धर्मत्वात् मयाद्विज॥ वद कुत्र गतीयाविः संसर्गेण कृयामयां। वैरयाकवु विश्रब्ध, कथं मुक्ति
मियाम्यहं॥ यानि तत्पादप्रभवा, तस्माद्व्रतदत्तगः ॥ ० ० कलिंगस्यकं कावचनं द्विजश्च, तत्कर्मपाकरय
विस्मयदुःखयुक्तः॥ तज्ज्ञानिदर्शनतः पापवलविलपद्धि, ज्ञात्वा विष्णुसंवचनं निजगाद दुःखातु॥ ६ ॥ इति श्रीपद्म

२ल्कर्मनम। ल२

पुराणे कार्त्तिकमाहात्म्ये एकोनविंशोऽध्यायः॥ ॥ धर्मदत्त उवाच॥ विलयं यान्ति यानि तीर्थदानव्रतादिभिः। प्रमद
दक्षिणायाश्च, तस्मै न वा धिक्काविता॥ तज्ज्ञानिदर्शना तस्मात्, खिन्नं वमममानसं। नैवं निर्दृतिमायासि त्वा
मनुष्यस्य दुःखिता॥ यानकर्मवशत्वात्पुण्यं, यानि त यविपाकदं। नैवान्यैःक्षीयते पुण्यैः, प्रतवत्यानि त
हितं। तस्माद् जन्मजनितं, जन्मयात् कार्त्तिकव्रतं ॥ तत्पुण्यस्यार्द्धभागेन, सङ्गतिं समवाप्नुहि। कार्त्तिकः
व्रतपुण्येन, तत्साम्यं यान्ति सर्वथा॥ यज्ञदानानि तीर्थानि, व्रतान्यपि समाकुलं॥ ॥ नारद उवाच॥ इत्युक्त्वा धर्म

दक्षसौ यावर्द्धमत्यश्चवयप्र। तुलसीमिश्रतोयेन प्लावयद्द्वादशाङ्कवं॥ तावत्सा सर्व्वनिर्म्मुक्ता ज्वलदग्निशिखासमा
॥दिव्यरूपधरा जाता लावण्येनयथेन्दिरा॥ ततः सादरं वक्त्रौ प्रणनामाथ तं द्विजं। उवाच वचनं बाला
५२ र्द्धं कर्षगद्गदभाषिणी॥ ॥कलहोवाच॥ त्वत्प्रसादाद् द्विजश्रेष्ठ विमुक्ता निरयादहं। पापाब्धौ मज्जमा
नाया त्वं नौरूपः संभवः॥ ॥नारद उवाच॥ इत्थं सा वदती विप्रं ददर्शायान्तमम्बरात्। विमान
न्दिसाच्छन्नं युक्तं विष्णुरूपधरौ गणौ॥ अथ सा तद्विमानाग्रं द्वारस्थावधिवाधिना। पुण्यशीलसुशीलाख्या संप्राप्तौ

५२

गणाचितं॥ तद्विमानं समायातं दृष्ट्वा धर्म्मदत्तस्य विस्मयः। पपात दण्डवद्भूमौ दृष्ट्वा तौ विष्णुरूपिणौ॥ पुण्यशीलसुशीलौ च
नमस्कुर्व्वानं तं द्विजं। समुत्थाप्य ततो वाक्यमूचतुः धर्म्मसंहितं॥ ॥गणावूचतुः॥ साधु साधु द्विजश्रेष्ठ
यस्त्वं विष्णुव्रतः सदा। दीनानुकम्पी धर्म्मज्ञो विष्णुव्रतपरायणः॥ आबाल्याद्यत्त्वया चीर्णं व्रतं कार्त्तिक
स्य तं। तस्यार्द्धदानेन पुण्यं द्विगुण्यमागतं॥ त्वपुण्यस्यार्द्धदानेन यदस्याः पूर्व्वकर्म्मजं। कल्मिषाः
गतवत्येषा विमानमिदमास्थिता॥ वैकुण्ठं याति विष्णोः सान्निध्यं वश्यरूपिणी। त्वमप्यन्ते तद्गमने त्वया विमलं नाम्ना भव॥

यैर्न्नक्तं वापि वा विष्णो, र्द्धर्म्मदत्त वयायथा। सम्यगा वापि ता वा विष्णोः ४ किं न यज्ञमिदं दिनां॥ जोकानवं य ।निर्युन कुव
र्वन्तु यिनः ४ पुरा। यन्नामस्मरणादेव कलिनायाँ निमग्न नि॥ प्रारब्धं दीपदानानां नेन्द्रा यन्नामस्मरणान्मु
३७ वा। विमुक्तः ४ मनिर्मिप्राप्त जाताया जयमीक्षकः ४॥ कुनस्तु याचितावा विष्णुः ४ स्वमान्निर्थं प्रयास्यति॥ वक्तुः
स्मृतसकृत्प्राणि सार्याद्वयपूनस्यन। नन ४ पुण्य कयजान यदा यास्यति सूनलं॥ सूर्यवंशे ऽद्भवावा:
जा. विख्यातस्तं कृविष्यति। नाम्ना दशरथस्तत्र सार्याद्वयपूत ४ पूनः ४॥ तीयया नयावापि जानपुण्यार्द्धसानिनी।

गताथिगवसान्निध्यं विष्णुर्द्दस्यति सूतन ॥ आत्मानं गवयूसवं प्रकल्यासवकार्यहृत्। गवाउनन्त्रगाकस्मा विष्णु
संतुष्टिकावकान्॥ नयज्ञानवदानानि नतीर्थान्य धिकानिवै ॥ धन्याः सविप्रा अधुनस्वयं गुरुर्ग्न्दुर्गतोष्टि
कार्वेज्गच्छुवा ४ यदर्द्धगाणाफलमवाप ४ प्रग यदस्माक्रिवियं सताकमां॥ ॥ इति श्रीपद्मपुराणे
कार्त्तिकमाहात्म्ये विंशोऽध्यायः ४॥ ॥नारद उवा च॥ इत्थं गद्धवनं श्रुत्वा धर्म्मदत्तः ४ सविस्मयः ४ प्रण
म्यदण्डवद्भूमौ वाक्यमनदुवाचह॥ ॥धर्म्मदत्त उवाच॥ आवाधयत्किसर्वथपि विष्णु रुक्कार्त्तिनाशनं ।यस्त्यर्द्धानेत्रवत्तौ

र्थे स्नात्वा नित्यं यथाविधि ॥ विष्णुभक्तिमकुर्वंश्च विष्णुसान्निध्यकारकं । यत्र त्यागानि तीर्थानि सर्वाण्यपि भवन्ति हि ॥
॥ नारद उवाच ॥ साधु पृष्टं त्वया विप्र शृणुष्वैकाग्र मानसः ॥ महिमासां कथां विप्र कथ्यमानां पुरा भवाः ॥
३४ काञ्चिपुर्यां पुरा चोल चक्रवर्त्ती नृपो ऽभवत् । ख्याह्वयेन देशा । श्चोलाख्या नाम ते ऽभवन् ॥ यस्मिन् शास
ति महीचक्रं दरिद्रा व्याधिदुःखिताः । पापबुद्धिर्म नुष्योपि नैव कश्चिद्बभूव ह ॥ यस्याप्यनन्तयज्ञस्य ला
म्रपर्ण्णीनदीवृत्ती । सुवर्ण्णयूपैः शोभाढ्या वाताङ्के धनदस्योपमो । सकदाचिद्गतो राजा अनन्तनारायणं द्विज ॥ यत्रास्ते ज

गतां नाथो योगनिद्रामुपाश्रितः । तत्र श्रीरमणं देवं सम्पूज्य विधिवन्नृपः ॥ मणिमुक्ताफलैर्दिव्यैः स्वर्ण्णपुष्पैः प्रणाम्य नैः
। प्रणम्य दण्डवद्भाव उपविष्टस्ततोऽग्रतः ॥ तावद्ददर्श णमायान्तं यथान्यद्वस्य संनिधौ । देवार्च्चनार्थमायान्तं सु
लस्युदकपाणिनं ॥ स्वपुरवासिनं तत्र विष्णुदासा ह्वयं द्विजं । तत्रागत्य ससविप्रर्षिर्देवार्च्चमसमपूजयत्
॥ सम्यग्विष्णुं विनिष्ठेन मन्त्राध्यतुलसीजलैः ॥ तुलसीपूजया यस्य रत्नपूजाभ्युवाहृता ॥ आस्कन्दितां समा
लोक्य राजा क्रुद्धो ऽब्रवीद्द्विजं ॥ ॥ राजोवाच ॥ माणिक्यस्वर्ण्णपूजा मे शोभाढ्यायामया कृता ॥ विष्णुदास कथं सम्य मादृता

तुलसीदलैः॥ विष्णुरुक्तिं न जानासि वचाकामिमनामम। यस्मिन्मांमलिगोमाम्बो पूजामाछदयस्यका॥ श्रुणिनद्दवनं
श्रुत्वा सक्राधद्विजसत्तमः॥ वाञ्छागोचवमन्नीषा ज गादववनं गता॥ ॥विष्णुधर्मउवाच॥ वाउन्त किं न
३३ जानासि नार्विनामिन्तथात्तम। किं विविष्णुव्रतं पूर्वं वयाचीर्णं वदस्व मम॥ ॥नारद उवाच॥ मद्राह्मणः
ववः कृत्वा प्रदस्य मन्तथात्तमः॥ विष्णुदासं तथा कृमगर्वा कृवाववचनद्विजं॥ श्रुं कुं यद संसमविप्र
विष्णुरुक्षाति नार्चिनः॥ रुक्मि स्नक्रियनीविप्र दविद्रस्याधनस्यच॥ यत्नानादिर्कनैव विष्णुस्तुष्टिकर्वकं। नापिदवाल

यं पूर्वं कृतं पूर्वं व्रतयात्कविप्र॥ श्लीदृशस्यापि मगर्वं एवमिष्टमिरुक्मिजः॥ गच्छ पत्तु ववामस्य सर्वथा नद्विजत्तमाः॥ सा
क्वात्वाव मर्त्त विष्णुः श्रयवाक्ष्नमिष्यामि। यस्मात्कि सर्वथा निनया रुक्मिङ्गास्य थवावथाः॥ ॥नारद उवाच॥
॥ श्रुत्वाक्यामनथानक्कन्। निजं वाजग्रहं द्विजः॥ स्ना यत्र देवं मर्त्यं कृताबावाक्यस्य संमनं॥ सायिसंयम
माउर्ष्टं वकुदवकु दक्षिणं। यद्व्रतं कृतं पूर्वं ग याकृवमस्तुद्विमम्॥ विष्णुदासापि नवैव नक्षेदवाः
लयव्रती। यज्ञेनानिमानात्वा विष्णुतुष्टिकर्वां सदा॥ सायाकृयार्व्रतं मस्य तुलसीवनपालनं। एकादशीव्रतं जा

यं वादशात्कथविसृष्या । उपचारैर्यतशक्ति श्रीमन्नस्यादिमङ्गलैः ॥ नित्यं विष्णुकथापूजां व्रताख्यानानि साकथाः नृप ॥
नित्यं सम्मस्मरन्विष्णुं गच्छन्स्तुकुन्त्यपयनपि । सर्वं शृण्वन्नित्यं विष्णु समन्त्यस्मयदर्शन ॥ माघकार्तिकयो
३७ नित्यं विशेषनियमानपि । ऊर्जकर्ताद्विष्णुतुष्ट्यर्थं स्नायायनविधिं तथा ॥ एवं समाचारयतः प्रियः पति
नयास्तु चालम्बव विष्णुदासयाः ॥ अगान्मदकार्यद मद्भक्तं नरं निष्टसर्वप्रियकर्मसाधनम् ॥ ॥ इति श्री
पद्मपुराणे कार्तिकमाहात्म्ये एकविंशतितमोऽध्यायः ॥ ❀ ॥ नारद उवाच ॥ कदाचिद्विष्णुदासोऽथ कृत्वा नित्यविधिं द्विजः ॥

पक्वकर्मोपचारान्नं दत्तवान् सायमालक्षितम् ॥ अन्नमदृष्टा सोयायं पुनर्नैवाकरोत्तदा । सायंकालार्चनस्यासौ व्रतभङ्गभया
द्द्विजः ॥ द्वितीयेऽह्नि तथा पाकं कृत्वा यावत्स विष्णवे ॥ पदार्थार्पणं कर्तुं मन्नं अपाहृतवत्पुनः ॥ एवं सप्तदिनं
स्य पाकं कोऽप्यहरद्द्विजः ॥ ततः सविस्मयः सोऽथ मनस्यथ विचारयत् ॥ अहो नित्यं समस्याय कः पाकं हर
ते मम । कृतं सन्यासिनस्थानं मन्माङ्गं मम सर्वथा ॥ युनः पाकं विधायाथ गुप्तस्तत्र स्थितस्तदा । सायंकालार्चन
मेव पश्यिन्मार्गं कथं कुर्वन् ॥ अद्य पाकं विधायैव गुप्तवन्तु मया ननु । अनिवर्त्तः कर्त्तैव सर्वं वैष्णवैर्न विनुषम ॥ इत्या सि

र्क
नाहं समर्थः निर्भाग्यस्त्वनस्मिन ॥ तावद् गण्यस्य चाण्डालं याकानन्दवरेणेस्मितं । कृष्णाम्बं दीनवदनं मञ्जिवर्म्मावशेषितं ॥
तमालोक्य द्विजं सोपि कृपया खिन्नमानसः । सविला … क्षुद्धर्मी विप्र निष्ठानिष्ठस्य पावन ॥ कथं क्षुत्क्षामिन मूर्द्ध्य
३१ ममगतः कालेशा । क्षुत्क्षं विलोक्य विप्राग्र्य मायार्त्तसः … विलोक्य च ॥ वचनाद्यावन्तरीक्ष्या मूर्छितं स्वयपाम सः ।
शीर्णसमूर्छितं दृष्ट्वा चाण्डालं स द्विजोत्तमः ॥ वचनाद्यः … स्वयं दृतपयो तावद्वृत्तेव वीजयतु । अथोत्थितं समवा
सो विष्णुदासो व्यलोकयत् ॥ साक्षान्नारायणं देवं शंखचक्रगदाधरं । पीताम्बरं चतुर्बाहुं श्रीवत्साङ्कं किरीटिनं ॥ अतसी

पुष्पसंकाशं कौस्तुभेन समुज्वलं । तं दृष्ट्वा सात्विकैर्भावै वाष्पगाद्विजसत्तमः ॥ स्तोतुं वापि न समर्थोसौ नतानालं वकृवम
ः । अथ शक्रादयो देवाः स्तूयमानाय तुष्टुवुः ॥ गन्धर्वा … प्सरसश्चापि जगुश्च ननृतुस्तदा । विमानगणसंकीर्ण
न्देवर्षिगणसंवृतं ॥ गीतवादित्रनिर्घोषं स्तूनं नद … नवकदा । तदा विष्णुः समालिंग्य सकलं सात्विकोत्तमं
वसंस्कृत्य सकलं विष्णुसन्निधिं । चोलस्तु गत्वा लदृष
॥ सायुज्यमात्मनो दत्वा नयत्ते वैकुण्ठमन्दिरं ॥ विमान
नि विष्णुदासं ददर्श सः ॥ वैकुण्ठभुवनं यान्तं विष्णुदासं विलोक्य सः । स्वपुरं सत्सनं तत्र यात्तुर्ब्बं वचा वीत् ॥ ॥
ष

॥ राजोवाच ॥ यत्पुण्यं त्वयामयावेन श्रद्धादानादिकं कृतं । विष्णुरूपसद्भूपविप्र याति वैकुण्ठमन्दिरं ॥ दीक्षितेन मया
सम्यक् सत्रः स्मि वैष्णवव्रतया ॥ कृतमस्मीकृताः विप्रा दानाद्यैः पूर्णमानसाः । ममयापि समदेवः प्र
३८ सन्नाजायत कुर्व ॥ भक्त्यैव तस्य विप्रस्य साक्षात्का सन्दर्शोदविः ॥ तस्माद्दानैश्चयज्ञैश्च नैव विष्णुः प्रसी
दति । भक्तिश्च वयपर्तमस्य निर्वाणदर्शनविना ॥ ॥ नारद उवाच ॥ इत्युक्त्वा साक्षिभर्यन्त सत्यपि ...
यामत । आबाल्याद्दीक्षितायस्य ... ॥ तस्माद्दयापि तद्दत्ते सदा वाक्षिशताग्नि तः ॥ स्वप्रियाप्रवजायत
न कृपायाः परिवर्तिनः ॥ यस्य वार्तं ततास्यस्य वह्निकुण्डाग्रतः स्थितः ॥ त्रिमुखं च जकावासो विष्णुं समाश्रयस्व ॥ विष्णु
भक्तिः स्थितो दद्धि मनोवाक्कायकर्मणा । इत्युक्त्वा ध्यायस्व दक्षो सर्वपापभयघ्नतां मङ्गलाविशिखास्व
स्य ॥ यावदाविर्भवति विष्णुः कुण्डाग्नौ तु कवलं ॥ तदालिङ्ग्य समाश्राप्य विमानाग्रे प्रयदश्चतः ॥ तदालिं
ग्यात्मसायुज्यं ददौ वैकुण्ठमन्दिरं । ततेव सहदः स्वगं जगाम त्रिदशैर्वृतः ॥ आविष्णुदासः सत्पुण्य
शीला यश्चोलभूपः सुशीलनामा । आवामुभौ तस्य समीपगावौ द्वास्थौ कृतौ ननवमाप्रियाण ॥ ॥ इति श्रीपद्मपुराणे
वनु ३ सूतशौनकसंवादे कार्त्तिकमाहात्म्ये ... नवमोऽध्यायः ॥

कार्त्तिकमाहात्म्ये पुण्यशीलसुशीलाख्याने द्वात्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३२ ॥ ❀ ॥ धर्म्मदत्त उवाच ॥ जयश्च विजयश्चैव विष्णो
र्द्वाःस्थौ पुरा कृतौ । किन्तु ताभ्यां पुरा चीर्णं यस्मात् तत्सदृ शौ भविष्णो ॥ ॥ गणावूचतुः ॥ तृणविन्दोः सुता कन्यां
३८ देवहूत्यां पुरा द्विज । कर्द्दमस्य सुतश्चैव पुत्रौ द्वौ सम्बभूवतुः ॥ अग्रजो जयः कनिष्ठश्च विजयस्तेन नाः
मतः ॥ तस्यामेवाभवत् पश्चात् कपिलाद्योगमार्गवि त् ॥ जयश्च विजयश्चैव विष्णुभक्तिरतौ सदा ॥ नन्निष्ठि
तद्धियमासौ धर्मशीलौ बभूवतुः ॥ नित्यमष्टाक्षरीजाप्यौ विष्णुव्रतकृतावुभौ ॥ सादा कार्यदक्षौ विष्णु स्तयानिलार्थ मरु

दा । मरुत्तनृपतिना विप्र वाहूतौ यज्ञकर्म्मणि । जग्मतुर्यज्ञकुशलौ सर्वर्षिगणपूजितौ ॥ जयस्तत्राभवद् ब्रह्मा विजयो याज
कास्तथा । मरुत्तयज्ञविधिं कृत्स्नं पश्चात् पूर्णं हवञ्च तु ॥ अवभृथावसाने तु तस्मात् राज्ञो विजयो दक्षिणां बहु ॥ ततस्ता
भ्यां यथाविधि जग्मतुः स्वाश्रमं प्रति । यज्ञनायपृथ विष्णुः सम्पूर्य शीलदाम्पती ॥ तद्धनं विभजतोस्तु पश्च
द्विनयवस्थितं । जयो ब्रवीत्समभागं क्रियतामिति गर्व्वतः ॥ विजयश्चाब्रवीत् कथं यल्लब्धं तस्य तत्स्वकं ।
सुगायकं जयः क्रोधात् द्विजयं क्रुद्धमानसः ॥ लुब्धो बालग्रावस्मान कस्मात्ग्राहरूपविनिः । विजयस्तस्य शापं श्रुत्वा

मस्य मानसं ॥ मद्भक्ता गत्य मद्भावं गां तस्मात्मानमात्मना ॥ मद्भावस्थस्वर्हीं [illegible] निस्सार्थं सन्त्रिष्टुं ॥ अयस्य [illegible]
व कर्मी श्रवणोगमनपरौ ॥ ॥ अर्थविज्याष्टव [illegible] ॥ मका वावां कथं दव । धाह मां मङ्गल्यानिगो । नमि
५० स्माव ॥ [illegible] भिन्या । मत्वयाविनिवर्त्तनां ॥ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ मङ्कथा [illegible] मस्य मम [illegible]
विस्मानि । मयायिनान्यथा कर्तुं शक्नतममदाव ॥ [illegible] दवसार्कस्य । स्याविर्भूतानां सर्वभुवा । नष्ट
सर्व्वसवाकन जानाना तत्य हर्कीतम ॥ नस्मात्त्ववाभिस्रो [illegible] सल वयस्य पक्षती । तसर्वामस्यर्दनिस्य । मिसूक्षा [illegible]

[illegible] ॥ [illegible] नन्स्मै धाहमानसा । वश्नूयां गत्वकीमट । आनिस्मश्रोत्र गत्वान्या । मध्यविश्व तुमा [illegible]
कालिमगञ्जव ॥ धार्त्त काहि कनगञ्जकञ्जनत ॥ नाव [illegible] कावमं धाद ॥ संस्मवंगायकाबलं ॥ धाहस्वकीनाः सौ
नागः संस्म वन्तूधीयालिमजा । नावदाविर्त्तवादि [illegible] ॥ [illegible] कनदाधवश ॥ मनस्कै धाहमानको वकी [illegible]
स्मासन्त्रगौ दवाचानस्वनितमा सूर्या धेकूपम नयाहि ॥ तमदा [illegible] मिनल्मान कविकस ॥ [illegible]
॥ [illegible] मिलाः [illegible] नानिभिविसीनाक जयश्रविजयपथ्यो । निस्त्रविष्ट्र प्रथीवाड्डै [illegible]

न २

ष्टो योऽपि द्विजः ॥ अन्यस्नानमपि धर्म्मज्ञ निर्व्विघ्नं व्रतसिद्धिदम् ॥ सकृन्मात्रं यदस्मापि तत्सर्व्वं समदर्शन ॥ तुलसीक
वनमध्ये स्नानमाचार्य्यसपादकं च । एकादशीव्रतनिष्ठ तुलसीवनपालकः ॥ ब्राह्मणार्थं गाश्चापि वैष्णवांश्च स
६१ दाकुरु ॥ मत्स्यविकामा वर्ज्जनीयं कृष्णाक्रान्तपि वैलज एवं त्वमपि दत्तान्न गादिष्टं यत्त्वं पदं ॥ ब्राह्मणेपि च
मेदकतं नरकं चैव यथावयं । सर्व्वजन्मव्रतादस्मा द्विष्णुर्मं तुष्टिकारकः ॥ तत्पञ्चानवदानानि सतीर्था
न्यभिकानि वै । इत्युक्तो धर्म्मदत्तेन सूपविश्य विमानगौ ॥ धर्म्मदत्तात्ममोक्षाय प्रत्ययमुक्तधर्म्मसिद्धिनः ॥ श्रुत्वा कलासमस्तं पु

वाक्यं शृण्वन् श्रावयन् वयः प्रमानू । कदाचिन्नधिका विलीनं स सतनं सुरुपयाङ्ग प्रयातः ॥ ॥ इति श्रीपद्मपुरा
णे कार्त्तिकमाहात्म्ये पृथुनारदसंवादे कलहोपाख्यानं त्रयोविंशतितमोऽध्यायः ॥ ❀ ॥
॥ पृथुरुवाच ॥ कृष्णवर्ण्णो नदीयस्मा शिवविष्णुगणैः लोकः पूर्वा । वलिकुणवीनां कलहा निबन्धकथितान्त्वः
या ॥ प्रसादार्य्यं तयान्यथा किम्बाहृत्य त्वयं गत्वा वा तन्मे कथय धर्म्मज्ञ विस्मयात्ममहात्मन ॥ ॥ नारद उ
वाच ॥ कृष्णाकृष्णानदी साक्षात् कृष्णादेवात्मदेहजा ॥ गलसमप्रभावत्त नालस्वकृष्णुर्मूर्त्तं ॥ तथापि तत्समुत्पत्ति

१२

कथयिष्यामि तां शृणु । यादृशस्यान्न यत्पूर्व्वं मनार्द्दव ॥ यितामक ॥ सङ्कृद्धि शिवथवस्य यजमानाय मानवम् । सकत्वाः
यज्ञसङ्कृता स्वर्व्वदेवगणैर्वृत ॥ पृष्टाहविकवाम्यौ हि । नत्त्विवक्षिवर्द्धयपो । कृत्वाहयाम्भुनिपणा ॥ मृद्धार्क
ब्रह्मदेवत ॥ तस्यादीक्षाविधानाय समार्ज्जवकृताद्य ना ॥ अथ छष्टाश्वर्यायत्नी माद्यु यावक्रुवीश्वयीथा ना
शुनैमायथोमात कृत्वा विष्णुमुयाचह ॥ ॥ सूतउ वाच ॥ विष्णु ॥ सयास्वयाद्भुता आयामिनहिसत्वत ।
मुद्धर्ल्मिकमथैव कार्य्यादीक्षाविधि ॥ कथं ॥ ॥ श्रीविष्णुरुवाच ॥ नायानियज्ञवानीष्ट श्रायत्नत्रविधीयतां । एवापि

तत्थयदस्य सार्य्याक्तिमुण्यकर्म्मणि ॥ ॥ नारद उवाच ॥ एवमवद्धि कृष्ण ॥ पि विष्णुर्वाक्यमनन्तम । तत्कृत्वा सहपूर्व्वार्क
णायत्रीब्रह्मणस्कृता ॥ निवस्य दक्षिणे काले दीक्षा विधिमथाक्षयात् । यावदीक्षाविधिक्रमं विधेयत्रार्म्म
नीश्वरा ॥ नारदस्यायथोमत स्वायक्षक्तलेन ः य । तत ॥ मादीक्षितां हृत्वा णायत्रीब्रह्मणाम ह ॥ सय
कार्य्यायवाक्रोधा स्वावचनमब्रवीत् ॥ ॥ श्रीभ वाच ॥ अथ सर्व्वप्रयत्नेन पूजयानाश्च यनिक्रम ॥ श्री
णितत्रविश्वन्हि दुर्ल्लक्ष्मीमवर्णध्रुवं ॥ सदासनत्कनिष्ठयं शवद्धि ॥ सन्निवणिता । तस्मात्सर्व्वजगतीमूला नदीकृयात

त्रिभुवं॥ कृत्वं तद्दक्षिणे भागे ऋषयविद्यासदा सत। तस्माल्लोकसरक्षार्थं तत्र प्रत्यास्तु निम्नगा॥ ॥नारद उवाच॥
ततस्तस्तु यमाकर्ण्य गंधर्वी किम्पिनायका। ममस्तु स्थानं यद्दवे सूर्यमालोपिनी सुवाः॥ ॥गालव उवाच॥
१७ ततसर्व्व यथा ब्रह्मा तमाथ्य अस्तु धारणं। सुधाः गंधर्व्व यस्मात्सा नवतमयिनिम्नगा॥ ॥नारद उवा
च॥ तथा कालाक्षमाः सर्व्वं शिवविष्णुमुखाः सुराः। पुरागम्य दण्डवन्नमी सर्व्वा जनपविजिज्ञपुः॥ ॥देवा ऊ
चुः॥ भविसर्व्व वयं गत्वा ब्रह्मा याय तस्या भुवना। यदि सर्व्वजतीभूता नविद्यामा तर्पय तत्र॥ छिन्नस्थानी निनिप्रर्भे। ऋषि वक्रः

सुतस्तस्मा कृपायं विनिवर्त्तना॥ ॥ब्रह्मोवाच॥ नारी भागिनां यज्ञादीयस्तु भाजना। तस्मादिष्टं समतत्वं म
धर्म्ममिदं खलु॥ नापितद्वनंतत्र दसत्वरव लुजायत। तस्मात्सा शैलेजतीभूता सूर्यं नवतु निम्नगा॥
जावामयिमयश्चैव वांगाख्यामयिनिम्नगौ। विद्यावान गांधर्वा पश्चिमाभिमुखावहः॥ ॥नारद उ
वाच॥ ऋषिः सद्धवनं प्रवा ब्रह्मविष्णुमहेश्वराः। जतीभूयास बन्दय। शैले यत्र वन दानृप॥ तपविष्णुव
भूतस्था ब्रह्मा कल्पितनीयापि पृथगव धवाः स्थानयिता स्वर्णगा। तृतीकवाविविविदिपुः॥

सस्नाभ्रिर्गिरिश्चवसत्स्वाः पृथगास्समूलिनगाः ॥ अश्वत्थौ पूर्ववद्धिन्ना बभूवुः पश्चिमावटाः । नद्यस्तोयैः पृथक्कृत्य शत
६१ शोथसद्भ्रमः ॥ गायत्री ब्रह्मणोप्येव पश्चिमा रिमूद्वहनदा । यागेनैव रुववन्द्यो सावित्री त्रिपथगा
गता ॥ ब्रह्मणस्त्वापिपीनदश यक्षद्दविरुद्वापूर्वी ॥ स कावनी शिवलिङ्गी नाम्ना देवी बभूव तु ॥ नद्यार्द्दता
स्तु माहात्म्यं नाहं वक्तुं क्षमानृप । यथौ ब्रह्मादः याधवाः यौगैश्लिष्टक्रियाभवान् । तस्मात्दुर्वस्याप
हर्वं पर्वंयः शूलोत्रियः श्रावयन्नरः । स्नानस्य पुंसः सकलं फलं स्यात् दर्शनेकान गमाद्भवं स्मृतम् ॥ ॥

॥ इति श्रीपद्मपुराणे कार्त्तिकमाहात्म्ये कृष्णसत्यायां सूर्द्धिमानानाम सप्तविंशतितमोऽध्यायः ॥ ० ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ इति
तद्वचनं श्रुत्वा पृथुर्विस्मितमानसः । संपूज्यानारदं कृष्णा विससर्ज नदाप्रिय ॥ तस्माद् तदद्यं यावत्सत्यमः
श्रीवप्रियं कर्म । माघकार्त्तिकयास्तद्वत्तथैवैकादः शीव्रतं ॥ वनस्पतीनां तुलसी मासानां कार्त्तिकप्रियः ।
एकादशी तिथीनां च क्षेत्राणां द्वारकामम ॥ एतेषां सेवनं यस्तु करोति नियतन्द्रिय सम मम वल्लभतां या
ति तथान यज्ञनादिभिः ॥ पापश्चापि कृपक्षर्या कर्त्तव्यं नयमावधि । एतेषां सेवनं कार्यं कुर्वतां समुपादनः ॥ ॥

॥सत्यभामोवाच॥ विस्मापनीयमेतन्नाथ यत्त्वया कथितं मम। यद्दत्तेन पुण्येन कलहा मुक्तिमागता॥ दृष्टं प्रभाव
यं मासः कार्त्तिकस्य प्रियंकरः॥ स्वामिन्दामोदराद्याया नि स्नानपुण्यैर्नियमानियमात्॥ दक्षिणस्यां सम पुण्यं यस्य च
६९ णक्षत्रविशा। कृदत्तेन सार्व्वेण तत्सदानमपि: स्वा॥ ॥श्रीकृष्ण उवाच॥ कृतान्यपि पुण्यानि पापानि
वयथानये॥ प्राप्यन्त कर्मणा येन गच्छथावन्निगामः या॥ दण्डग्रामकुलानि सूर्याग्नीजलानि च। कलौ तु
कार्त्तिकं कलह कुर्व्वन्पुण्यपापयोः॥ कर्त्तृपत्याद्भिर्समर्त्ये अवश्यं प्रपद्यते। तेन संसर्ग्गपुण्यपापानि यथा याम्ति निबो

धत॥ कलार्द्धं प्राप्नुयात्सक्षी यथावत्पुण्यपापयोः॥ कलार्द्धं प्राप्नुयाद्भार्या कर्त्तृभर्त्तव गामना॥ अध्यापनाद्याजनाद्वा
प्यकृत्यं संगतनादपि॥ तुर्यांशपुण्यपापानां नि त्यमाप्नोति वै नरः॥ एकासनाच्छयनात्त्रि॥ ध्यानसंस्था
समेभोजन। षडंशफलमाप्नोति क्षियमंपुण्यपा॰ पयो॥ नस्पर्शनादासनाद्वा यवत्स्वरूपकात्तथापि। द
शांशं पुण्यपापानां नित्यमाप्नोति वै नरः॥ दर्श॰ न श्रवणात्स्त्रिश्च मनोध्यानात्मकीर्त्तनात्। परस्यपु
ण्यपापानां शतांशं प्राप्नुयान्नरः॥ परस्य निन्दां यः कुर्व्वन्भिक्षार्चकथानियः॥ तत्फलं याम्ति फलं प्राप्य स्वपुण्यं प्रद:

११ यामिस॥ कुर्व्वन पुण्यकर्म्माणि सर्व्वाय कुशलानव॥ यत्नी सुतं शिष्यस्य यत्कार्यं इति मानव॥ तस्य सर्व्वानन्दः
यञ्च ददाति किञ्चिन्न दीयत। आः पिसर्व्वानयञ्चः तत्पुण्यफलं नाकूलयत॥ एकपंक्ति शून्यं यञ्च लब्ध
यत्यविवयरणं। तस्य पुण्यं यतांश ञ्च लभन्तस्य लब्धिन॥ स्नानसन्ध्यादिकं कुर्व्व तस्य गेन्तुप्रलायणे
। तत्पुण्यकर्म्मसर्व्वं दयालस्मी विनियोगं॥ धर्म्मा हृत्वेन यद्दत्वा यतं प्राप्यते नर॥ तत्कर्म्मर्जयस्य
भर्त्ता तस्य ददाति यः फलं॥ अपहृत्य परद्रव्यं पुण्यं कर्म्म करोति यः॥ कर्म्म कृत्वा परस्य तु कृत धनिनः कुर्व्व फलं॥ ना

यत्कृत्वा गं पदु। परस्वं प्रियते नर॥ ब्राह्मणस्य पुण्यपापानां वाजायसतांश समुद्भवत॥ शिष्यार्चकः स्त्रियाफलं वि
नायुतायत्थैवच। परं कर्तव्य पिपुण्यस्य आसिद वसाध्यायाम्॥ यत्स्यानुत्रुगाशं च दर्शनं तु हिंसा वि
णी। परवल्स्न दानानि कुर्व्वन्पुण्यकर्म्माणि॥ वि नाशं नमक पुनात्मा फलायसतांश समुद्भवत। हेलिधा
हर्लिसस्कृत पुण्यफलं समुद्भवत॥ आत्म ना वायवस्थापि यदि सर्व्वानकावयत्॥ ॐ कुञ्जदकान्न
पि पुण्यपापा न्यायाक्ति निर्णयपरमं विनानि। शृणु वत्स्यामि नियमानां समस्तं पूर्व्वाकर्व्व पुण्यमानिप्रदञ्च॥ ॥ शुभ॥

६१ श्रीपद्मपुराणे कार्त्तिकमाहात्म्ये पंचविंशोऽध्यायः ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ पुरावन्तीपुरावासी विप्र आसीद्धनेश्वरः ॥ ब्रह्म
कर्म्मपरिभ्रष्टः पापकर्म्मरतोऽनिशं ॥ रसकम्बल चर्म्माद्या नसमादनवर्कदः ॥ अश्वयवस्थास्वापान मू
गर्भद्युतनमानसः ॥ कर्णाद्धगाकर्णकृत् क्रयवि क्रयकारणात् । माहिष्मतीपूर्वमगात् कदाचित्स धन
श्वरः ॥ मर्त्तीषण क्रयावृन्दं नर्म्मदा माहिष्मती निम्ना । यस्यावप्रनदानानादि नर्म्मदा पापनाशिनी ॥ कार्त्तिकव्र
तिनस्तत्र नानादेशात्समागतान् । सददर्श विप्रवर्य्यः कुर्वत् स्नानसमाचरन् ॥ स निर्म्मलनर्म्मदातीरे क्रमविक्रयकारणात् ।

म२
ददर्श ब्राह्मणान् स्नानजपदेवार्च्चनाह्निकान् ॥ क्वचित्पुराणं पठतः क्वचित्कृष्णव्रतेक्षिणान् । नृत्यगायनवादित्र स्तोत्र
दर्शकायणान् ॥ वैष्णवानर्च्चिनो विष्णुं कृष्णकौर्त्तिगणोद्भवः ॥ ध्यायमानान् जनायस्य द्विजो पुजनादि
कं ॥ दक्षिणा भोजनार्थं च दीपदानक्रमस्थितः ॥ गताकांक्षमयर्थैव दीयात्मवर्त्तिकेषदा ॥ क्रियमाणेषु
दर्शाथ प्रीतस्थक्षिप्रपवह्निपः ॥ त्रिपुराणाख्यानादा स्त्रपनस्थानिशिवमृत ॥ अन्यस्तु क्रियमानयस्मी । मिथ्यो
क्तकर्म्मदानात्मवः ॥ ममवृद्धस्वयः ॥ क्वचित् दण्डवत्प्रविकल्पयन् ॥ नस्यपुण्यक्रियाः सर्वा निःफलास्तु र्वसंशयः ॥ न
श्रि३

नी

उद्धृत्यादिकं यथा त्वत्प्रासमस्यमञ्जवः। तावत्कृष्णाङ्घ्रिमादाय विह्वलः समयामत॥ जनार्दनं ययौ गत्वा प्रविवे
ः कृपान्विताः। तुलसीमिश्रितैस्तोयैः कृष्णस्नानविधौ उष्काः॥ अथ चन्द्रमरविप्रस्तं ततावापमतिकक्षः। प्र
६८ श्वमानः कृतार्थानि निस्तुः संप संस्मृता॥ ॥श्रि हतु कृष्ण उवाच॥ नैवास्य दृश्यमकिञ्चित् तावात्मा न्हुरूकर्ण
कृपितुः। दुःकृतं गन्धमबकं वर्धतापिङ्कितास्तन ॥यावत्स्तुतिं चरपंडुदुः कवलं दृश्यमविना। तस्मात्
वाल्मीमर्यादं निवयपविपश्यनाः॥ ॥श्रीकृष्ण उवाच॥ निशम्यमिदं वचः श्रीमा ब्रह्म। प्राहस्मर्कि कपानुः। दर्पयन्नाम

नायुषं कालाग्निसदृशप्रभं॥ ॥यम उवाच॥ अत्र त्वयनयस्तनं वयामानं तमसृत्वे। कुष्माण्डाङ्घ्रियत्नास्तु दुष्ट
कल्मषदर्शनं॥ तताम सम्बनिर्जिन्न मूर्द्धानस्तु नया नयनुः। कुष्माण्डाङ्घ्रियत्नास्तु तैलपकार्कतादिम॥ आ
वल्किपक्तु ततासौ तावच्छीतलगांययौ। कुष्मीपका यथा वह्निः प्रह्लादकपणान्यव॥ तद्दृष्ट्वा मदपाश्चर्यं प्र
तथा विस्मयान्वितः। क्षणादागत्य तस्मै यमाय वदयक्रुपा॥ यमस्तु कौतुकं श्रुत्वा प्रणयन निवदितं।
ज्ञात्वा निमज्जनिप्राकं तमाहाथाभ्यवादयत्॥ तावदस्याययौ तत्र नारदः प्राहसत्वरं। यमनपूजितः सम्य कृष्णदृष्ट्वा
दि

क्षमब्रवीत् ॥ ॥ नारद उवाच ॥ त्वयायं निश्चयात्कृत्स्नं यस ‿ सविस्तरम् । यस्मादस्य तु संजातं कर्म्मास्य निश्च
याद्धृदि । यः पुण्यकर्म्मणां कृत्वा दर्शनस्पर्शनाद्य नं ॥ मनस्तेन समवाप्नोति पुण्यस्यापि यतन्तरः ॥ संख्याः
६९ तीतैस्तु संसर्गं कृतपापनरा नरः ॥ कार्त्तिकव्रति क्रियाम्मार्गं तस्य पुण्यांशमाप्नुयात् । यथिवर्याद्रसस्नागं
संपूर्णं त्वगम्यगाम् ॥ कृतसार्ज्जवनाद्भूत पुण्यस्य स्थानत्रिपयन । कार्त्तिकव्रतिनां पुंसां पापकानि सहात्म
पि ॥ नागयज्ञवसद्वानि विष्णुः सरुक्तवे समलः ॥ अङ्कवनामोद्देशाय तुलसीमिश्रितैश्चर्य ॥ वैष्णवैः स्थापिता विष्णु र्मूर्ति
मूः २

समस्त्राविनाशिना । तस्मान्निवृत्तपापाय्यं सम्यनिष्ठाप्य सर्व्वशः ॥ वैष्णवानुत्सवान्स्यौ निवयते वयव्यतो । आर्द्रशुष्केस्तथा
याये निवयशागसंनिधि । प्राप्यते सुकृतैस्कृद स्व र्व्वसन्निधि तस्मात्तथा ॥ तस्मादकामयुण्याद्दि यद्वयानिश्चि
तत्त्वयं । विलाक्षनियास्सर्वा न्यायशागप्रदायका तं ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ इत्युक्त्वा गतवति नारदस्य सौ
विश्रवणादिवृद्धतस्य कर्म्म । संविश्वस्य तनवसय स्थाविकृतैस्तावलात्रिपिज्जकुलं स्वदर्शयन् ॥ ॥ इति
श्रीपद्मपुराणे कार्त्तिकमाहात्म्ये षड्विंशोऽध्यायः ॥ ० ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ नारदस्य वचः श्रुत्वा सत्यभामा तथाब्रवीत् ॥

७० ब्रह्मणीश्च गाम्यर्थानि । यमाद्‌ह्रापकोऽकथा ॥ ॥श्च[illegible]र्यो । अथ मान्विव यान्विश्च । रु गाम्याङ्कान्त कर्म्मणा । नवाश्या
पक्कटाहन्त । यथाकर्म्मसमक्रिष्टवे ॥ ॥ हुडयामिनयन क्रि यथाकर्म्मनकर्म्मणा । गुर्दन्विवगकान्विश्च । दवाद्‌
वीक्रिषिक्काल ॥ नार्तन्वियदाश्वदेन । निर्द्दग्धेक्य क्रिम । मत्रु दक्षश्चविवथा । नानाध्यायेः प्रपयनः ॥ नधे
वाध्वकमाभिप्तो । थोर्द्विनीयानिवयान ॥ यथ्यकूर्वीन्‌ श्वदाप्‌ । कियकर्म्मनकर्म्मणा । क्रिमिकिर्यावबकेरु
नयाहाना नमर्द्दिना । अमावधिवानमाताश्वामाम्‌ नर्वाङ्कि ॥ यनम्मीवर्योर्म्मणा । यथाकर्म्मपापकर्म्मिणः ॥ जिनीर्यद्ध

यथ्‌ सान २ मे १

कवाहस्य । निबयाश्चावदर्शन ॥ ॥ नरनक्रकर्थेर्म्मया ॥ यथाकर्म्मयपूपापिनः ॥ असिपत्रवनोद्येश्च । सप्तकावास्कर्येष्किनः
॥ यत्नीपूताधिकिर्य्यष्टे । विवार्यप्राययपाङ्किदि । दुष्टे वक्षौवधिनवा ॥ यथाकर्म्मगङ्मनवा ॥ ॥ असि यवेष्क्विः
यमाना । हक्रुतीमामलाधिमाः ॥ यथाकर्म्मपापिनः ॥ यथ्य । क्रन्दमानाङ्गकर्म्मगः ॥ ॥ अमलाश्वामदाश्याव श्च
गार्थानिवयास्कर्यं । यथ्यनानाविधेः याले । वावश्चन यमाक्रिङ्कवे ॥ ॥ मद्भवाद्यैर्वध्यमानाः ॥ क्रन्दक्रन्तपिपा
पिनः ॥ मत्रुमानाप्राद्वणाया । निबुध्यकीकथ्यनवाः ॥ ॥ कामापूर्वकर्म्मपूनयाया । यथाकर्म्मयमकिंकवे ॥ असावापिडिमङ्कुटाव

धर्मध्यानादिभिः स्थितेन ॥ कूटशाल्मलिनामायं निरयं यस्थ्यं त्वम् । यत्राङ्गावकृप पर्याप्ता ॥ लब्ध्वा धस्थितानव ॥ यत्र
यात्रावयत्युक्त. यत्रपायकृतानवा ॥ यत्रदाव यत्रकृत्य. यत्रनिन्दावता ॥ सदा ॥ वकृदुपमिर्मपत्य
७१ यस्तंनिवयमकुमण ॥ अधामूर्खाविपयत्युक्ति. या मनाक्तिविमनवा ॥ अकृत्युत्कृत्कानिन्दा. येषून्यानि
वनाश्रय । मकृमाना ॥ कृन्दमाना ॥ यत्युक्तेव वेश्यते ॥ मधुकावाविगन्धाद्यै. वसावपिदिसंस्थितः
णः ॥ कूर्मीयाकः समकुमाऽर्य. निवधाधावदर्शन ॥ आत्मनैवाप्तिनिर्दृष्टो. दुर्जनप्रववविलोकय ॥ महापातकिनायस्तु

यत्युक्तयमकिंकरैः ॥ वद्वत्यदसकत्राणि. यमकृतनिमज्जते ॥ वलाविशन्तिमाप्युना. दुष्टिकान्यस्थयीववानु । अन्या
मात्यानर्कश्रुद्ध. कामादार्दुभूदीविनं ॥ आर्द्रसु कादिभिः पापैः. विप्रकावानवस्थितानु । वतुवाशीति
संख्याकैः पृथक्दैववस्थितान् ॥ यत्रकीर्णकम यास्यं. मलिनीकवर्णनथा । ज्ञानिद्रंशकयंमद्य. दु
पयानकर्मस्थितः ॥ अनियापमहापापं सप्त धायानर्कस्मृतं । एकिंमप्तसुपयाक. निवयषूयथा
क्रमं ॥ कार्तिकवनिर्गिर्यस्मा. लंमर्मर्द्धमवकव । मयूत्थापवयाधम. निर्मलानिवयाखल ॥ ॥ श्रीलप्कडवाच ॥ द

र्ण्यधर्म्मानिविधयान् प्रतपद्ममथादवन्। धनधान्यं पुत्रलाभं पशुधान् सुलभेत्॥ धनदस्यानुगैः सार्द्धं धनपः
क्रीडतिविग्रहः॥ गदाख्यायोक्तवान्हार्थं मयाख्यातु णामिह॥ एवं प्रकारैः खलु कार्त्तिकाख्यं मुक्तिप्रदाः
७२ मुक्तिकरं स्थ्ययस्मात्। प्रजायणः श्रीं समवाप्य मिष्ट प्राप्तं सद्दर्शनं नाविमुक्तिदः॥ ॥ इति श्रीपद्मपुरा
णे कार्त्तिकमाहात्म्ये सप्तविंशोऽध्यायः॥ ॥ ॥ सूत उवाच॥ शृणुध्वां वामुदेवाः पि मनसापि सदिन
स्कन्दा। सायं सन्ध्याविधिं कर्तुं जगाम जननीगृहे॥ एवं प्रकारैः प्राप्यं कार्त्तिकः पापनाशनः॥ महत्वाप्राप्यतपूं

मः सालाद्यादिचतुष्टयं॥ हरिजागरणं प्रातः स्नानं तुलसिसेवनं। उद्यापनं दीपदानं व्रतान्येतानि कार्त्तिके॥ उ
पवासैः आतपाक्तैः सम्पूर्णं कार्त्तिकव्रतं। फलम्प्राप्नोति यथोक्तं भुक्तिमुक्तिफलप्रदं॥ ॥ अथ पद्मपु
॥ विष्णुभक्तिः सकथिता मन्हादवतनसंयुता॥ कार्त्तिकस्यविधिं सम्यक् शनिकाशः शिविस्मित॥ अवश्यमेव
कर्त्तव्यं पापद्रुःखनिवारणं। भाज्यकामैः कर्गसः म्यक् भोगकामैर्व्वथापि वा॥ एवं स्त्रीणयदाकृत्रुव्रत
स्कः सकलस्त्रिणः॥ कथं न प्रकर्त्तव्यं कार्त्तिकव्रतमंशुभं॥ यस्मादनन्तफलदं मम्मार्ग सर्व्वथा नरैः॥ ॥ सूतउ

वाच ॥ आयक्षमा यस्तु रुच यथा निर्मादनयुगः ॥ कार्त्तिकव्रतकंगत कर्त्तव्यस्तु यथा तथा ॥ तस्मात् सर्वं कथयिष्यामि ३
शृणुध्वं मुनिसत्तमाः ॥ विष्णुशिवस्य वा कुर्या दाम थकविजागरं ॥ शिवविष्णु टकाराथ सर्वदेवालयेषु
१३ पि । विष्णुनामसहस्राणि यागायाद्विष्णुसंनिधौ ॥ गोसहस्रप्रदानस्य फलमाप्नोति मानवः ॥ वाद्यद
स्य वृषभस्यापि वाजपेयफलं लभेत् ॥ सर्वतीर्थेषु गाहाद्वै नरः कः फलमाप्नुयात् ॥ सर्वमंगलसंयुक्तं
धर्मार्थकामप्रदः पुमान् ॥ श्रवणाद्दर्शनाद्वापि सत्कर्मफलमवाप्नुयात् । आयक्षणायजार्थं ज नलकृष्णवनायस ॥ यावि

मस्तु पुनः कुर्या त्कृष्णस्तीर्थसेवनं ॥ उद्यापनविधिं कर्त्तुं सर्वकायावृतन्स्त्रियः ॥ ब्राह्मणा भोजयेद्भक्त्या व्रतसंपूर्ण्णः
फलं ॥ तस्य कर्त्तुं पितो विष्णुः ॥ स्वर्गपि [illegible] गो तु वि । तस्य तुष्टास्तु संतुष्टा सर्वदास्यान्न संशयः ॥ कुगः
कृदीयदानयः ॥ यवदीपं प्रवाधयत् । तथा वावस्तु गं कुर्वन् पालादिभ्यः प्रयत्नतः ॥ कृत्वा च तुलसीनां
ञ्च वैष्णवं पूजयेद्द्विजः । तस्मात् सर्वविधिं विष्णु स्मर कृष्णवसर्वदा ॥ सर्वास्तासु व्रतीकुर्या ब्राह्मणा नविता
मपि । सर्वासमपि कृष्णवत्या व्रतसंपूर्णफलं ॥ ॥ अध्याय ७ ॥ कथं त्वया पृष्टकृतो गोब्राह्मणसमोत्तमौ । सर्वमंगलं

ष्यस्तु कस्मात्सुरगणेश्वरो॥ ॥सूत उवाच॥ अथ कदाचित् भगवान् विष्णुर्वचनमंगलम्॥ वृत्रपीवरस्कन्धं चला
गोत्रकन्दुपद्मकः॥ दर्शनस्पर्शनैः सदा तमीशाय करवाः स्मृताः। दुःखायध्याधिदुष्टानां विनाशकं गणेश्वरं
७९ वं॥ ॥ऋषय ऊचुः॥ कथं गजत्वमापन्नो ब्रह्मन् विघ्नसंघेश्वरः॥ यत्कथयतु ब्रह्मन् संशयोऽस्ति महान् हि
नः॥ ॥सूत उवाच॥ पार्वती शिवयोर्देवाः सुतन् कृत्वा किल। अनित्राध्वणवपण एकदा विप्रं कलधु
वा॥ ततस्तु पार्वती क्रुद्धा गणाधिपं दिदेश क्रमश॥ सुतवरं सुतवरं कम्पमानानथाब्रवीत्॥ ॥पार्वत्युवाच॥ क्रिमि

कीटवदयाकृत जानन्ति सुतशिरः सुर्व्वे। तस्मात् सुतस्य शिरः कथं गजत्वमवाप्स्यथ॥ ॥सूत उवाच॥ एवं सा पार्वती देवी
ऋणपद्मद्भमानसा। तस्मात् गजत्वमापन्नो ब्रह्मन् विघ्नसंघेश्वरः॥ तस्मादिमौ विघ्नसंघेश्वरौ वक्रतुण्ड
र्धाधिवटौ मुनीश्वराः॥ गताश्चापूर्वी विघ्नराजस्य पिपासाः कदाचिन्नामास्यकरवक्रतुण्डकः॥ ॥मुनिशीर्षश्च पूर्वा
लोकालिकमादाय ... सर्वकामासन्ना ... दिशमिति गमाः ध्यायथ॥ ॥ऋषय ऊचुः॥ अस्य ग्रन्थ
कथयामः॥ नामधाधिपतेः स्मृतं। ... कथायां गणनिवासथ॥ ॥सूत उवाच॥ समुद्रमथनात् पूर्वं व

वा २

श्व॰

त्वान्मायू ॥ सुताः कन्या ॥ प्रियं च कौस्तुभं मणिं विष्णवे प्रददौ सुताः ॥ यावदंगीचकारासौ लक्ष्मीं कार्यार्थमात्मनः ॥ तावद्धि
क्षापयामास लक्ष्मीर्वज्रपाणिनं ॥ ॥लक्ष्मीरु वा ॥ अस्मिन्नकथं त्वं कनिष्ठाय विनीयते । तस्मात्व
१८ मां प्रजानासि तत्त्वं मे मधुसूदन ॥ विवाहं समस्मैः प्रयाणं च परं धर्मः सनातनः ॥ ॥ गरुड उवाच ॥ शृणु
त्वं वत्से सविष्णुर्लोकपावनः ॥ उद्वाहं कायेमः नय सुदीर्घनयसंगता ॥ आत्मवाक्यानुसारेण नाम
लक्ष्मीर्दधौ किल । स नाम्ना गुरुवदनं ऊर्ध्वं रिपुसंगतः । स स्त्रीं वक्रनयनां वृकपिंगाक्षिवाबुकां । समनिर्विष्ट्वा

ऊर्जा संगीकृता समाश्रमः ॥ वसुधनिसमापृक्तां अनयामास धर्मवित् । काममुनमस्तु गत्वादि वसुधामनिनादितां ॥ अ
धर्मं च समालोक्य यथा सा ब्रवीदिदं ॥ ॥ अस्त्रा वाच ॥ नकिवासानन्वयार्थं वसुधनियुक्तानम । नाना
गमिष्ये गत्वा ब्रह्मन् नयस्वात्र मां ध्रुवं ॥ ॥ उ दालक उवाच ॥ कथं नासि किं वाप वर्जितं ममागत ।
गत्वा यथा च वसति ॥ कामवत् वसुधनम् ॥ ॥ अस्त्रा वाच ॥ वसुधनिर्जय यास्मि नतीर्थनापि द्विजनं ।
यज्ञदानादिकं पर नैव गत वसाम्यहं ॥ पवस्य वानुसारेण धाम्यसीयपव वर्जितं । पितृदेवार्चनं यत्र नैव गतव

सामगं ॥ यत्र विष्णुकथा नित्यं यत्र जागरणं हरेः ॥ यत्र वैष्णवसंसर्गस् तत्र नैव वसाम्यहं । द्वादशीव्रतं यत्र य
त्र कुर्वन्ति वैष्णवाः ॥ यत्र दानव्रतान्यपि तत्र कर्म वनिर्मम ॥ यत्र सर्वे न विप्राणां यत्र स्वादयमानजी ।
७८ निर्दयं नासर्वं यत्र तत्र सत्यं न वसाम्यहं ॥ नारोदि नं दृष्टयस्मिन् दन्त्य सा कलहास्पदं । निवाणाया:
क्षिपेन्त्र कस्मिन् स्थानं वनिर्मम ॥ ॥ सूत उवाच ॥ इति निगदनं श्रुत्वा विसर्ज्ज वदना सत्वं । उद्दाल
कः पुनर्वाक्यं श्रुत्वा विष्णुर्वचो विवान् ॥ सा च कृपणता स्त्री खूष मालाक्ष साब्रवीत् । नार्यं च निशम्य साथि यमनुष्ठ

ध्यत्थास्थवत् ॥ उद्दालक उवाच नामलक्ष्मीमुखावत ॥ उद्दालक उवाच ॥ ॥ अश्वत्थवृक्षमूले स्थिता लक्ष्मी:
यमाह्वनं अश्रमस्थानमालोक्य यावदाश्व ईयुत: ॥ ॥ सूत उवाच ॥ इति निगदनस्तस्याः जग
मादालकरूपा । ब्राह्मी कन्या विवर्ण तत्र यावल्लक्ष्मी: दृष्टत्वा ॥ तदा च यथा दक्षनुणं रुदुः स्वागतेन दुःखि
नः ॥ तस्माद् बुद्धिमंतक्ष्मी वैकुण्ठभवनं गता गुरु ॥ तदा विज्ञापयामास विष्णुं सुविप्रमानसा ॥ ॥
॥ लक्ष्मीरुवाच ॥ स्वामिन् मद्भगिनी श्रेष्ठा रुदन्त्यागतदुःखिता । नानाश्रमपिठ्ठयादि कृपालाप मदर्शप्रिया ॥ ॥ सूत उ

वाय ॥ लक्ष्मीस्तुतमशाविष्णु । कृतक्रमनकुवान्तिमः ॥ आग्नामस्थान्मलक्ष्मीम । मिदं वचनमब्रवीत् ॥ ॥ श्रीविष्णुरुवाच ॥
अश्वकृत्दुत्कमाश्रित्य । सदालक्ष्मीहिवासव । समा | गोसक्ष्वारुद्धव । वासकृनमयाकन ॥ ब्रह्मसृ
७७ ख्याति । चांद्रवांगुक्रमामिन ॥ न प्रियं प्री ॥ कानिदा | क सदानिष्ठमनामस्या ॥ नवमायानावप्राकृ जावि
ध्यानिनस्संगय ॥ कृप्रागाख्यगवाविष्णु ॥ वैकुण्ठ | वसत्यपि ॥ प्राग ॥ स्नानाविधाभन ब्रवारुवध्यनमालाय
कृत्यवायपूजाकि ॥ पुष्पवैयः गन्धैस्तथ ॥ अश्वकृत्सूलमासिंच । कायनवकुनासदा । मूलविष्णु ॥ सविबुद ॥ कृतकमाध्य

पुजायति ॥ यथपुसर्वदेवाश्च । ददकवाजलमास्तुत ॥ अश्वकृ ॥ पुष्यदृक्षाणां । वासुदेवात्मक ॥ प्रशाखिलिङ्गानिजलदान
न । कृदिर्व्वविनिगापुती ॥ दृष्टश्वकृवनवाप्यं । स्तु | स्वायुष्याञ्च वर्द्धयत् । प्रदक्षिणे लक्ष्मीः हृदवाज
नमस्तुत ॥ प्रदक्षिणंश्च यः कुर्यात् । अश्वालवग | गंधवः ॥ सिद्धजतमनश्चाप्नी । कार्यमश्ववावव
आश्वकमर्व्वयद्धव । मुनकानमसकृत ॥ कूलाना | मयुनगेन । नाविमस्यावम्संगयः ॥ अनर्ध्य ॥ प्राक
र्णिक ॥ सर्वदुर्व्विचिकित ॥ अश्वकृतपर्पण ॥ कृप सर्वदुःखविनाशन ॥ नमोमाः ॥ पितवर्क्षण । विघ्नकृतनमसर्विम ॥

श्रागुणसर्व्वयदत्तं प्रकाश्य नैव भूजिताः ॥ ॥ इति श्रीमद्धनपालोक्तकालिकमाहात्म्यकथमसमसमासमाप्तम् एका
नविंशध्यायः समाप्तः ॥ ॥ श्रीभवानीशंकरार्पणमस्तु ॥ ॥ ॥ शुभं ॥
१८ ॥ शाके समधानष्टवह्नौ दययपदश्रुतिनकार्त्तिके धर्म्मकर्मा. कृष्णावर्ययां महीन्द्रावभूकुलमिलकः श्रीजग
ज्ज्ञालिमल्लः बालार्थ्यायदवन्द्रद्विजमूकूटमः लोर्के कृष्णश्रीप्रयत्ना. नगाधामातिलखालमंत्रयग
लोके ४ पुस्तकं वाजयाप्यास्ते ॥